

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Erika van den Born

LVU och Europakonventionen
– om lagligheten av att omhänderta unga över 18 år med
stöd av LVU

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Titti Mattsson

HT2014

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Metod och material	9
1.4 Avgränsningar	10
1.5 Disposition	10
2 TVÅNGSOMHÄNDERTAGANDE MED STÖD AV LVU	12
2.1 Allmänt	12
2.2 Omhändertagande på grund av miljö	13
2.3 Omhändertagande på grund av eget beteende	14
2.3.1 Allmänt	14
2.3.2 Missbruk av beroendeframkallande medel	15
2.3.3 Brottslig verksamhet	15
2.3.4 Socialt nedbrytande beteende	16
2.4 Särskilt om socialt nedbrytande beteende i praxis	17
2.4.1 RÅ 1984 ref. 2 ref. 31	17
2.4.2 RÅ 2000 ref. 33	18
2.4.3 RÅ 2010 ref. 24	19
2.5 Särskilt om åldersgränserna och samtycket	20
2.6 Handläggningen av ett ärende enligt LVU	22
2.7 Omedelbart omhändertagande	24
2.8 Vårdens utformning	25
2.8.1 Allmänna bestämmelser	25
2.8.2 Familjehem	26
2.8.3 Hem för vård eller boende	27
2.8.4 Hem med särskild tillsyn	28

3	BARNETS OCH DEN UNGES BÄSTA SAMT DENNES RÄTT ATT FÅ KOMMA TILL TALS	31
4	ALTERNATIVA VÅRDFORMER	34
4.1	Kriminalvården	34
4.2	Lagen om vård av missbrukare	35
4.3	Lagen om psykiatrisk tvångsvård	37
5	EUROPAKONVENTIONEN	40
5.1	Allmänt om konventionen	40
5.2	Tolkning av konventionen	41
5.3	Prövning och påföljder	44
5.4	Rätt till frihet och säkerhet	45
5.4.1	Allmänt	45
5.4.2	Kategorier av tillåtna frihetsberövanden	49
5.4.3	Omhändertagande av underåriga	49
5.4.4	Omhändertagande av missbrukare	54
5.5	Rätt till skydd för privat- och familjeliv	56
6	ANALYS	59
6.1	Förutsättningar för omhändertaganden av personer över 18 år enligt LVU	59
6.2	LVU-vårdens utformning	63
6.3	Förutsättningar för frihetsberövanden enligt artikel 5 i Europakonventionen	63
6.4	Förenligheten mellan LVU och Europakonventionen	66
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	70
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	75

Summary

Care provided by the Swedish social services shall, as a starting point, always be based on voluntary participation. Each person's autonomy and integrity must be respected. However, interventions of these rights may be justified under certain circumstances.

By applying the Act containing Special Provisions on the Care of Young Persons (hereinafter LVU), a child may be committed to compulsory care on account of his or her home environment, or because of his or her behaviour. LVU complements the Social Services Act (hereinafter SoL), which regulates voluntary care. Although LVU is primarily applicable in relation to children, young persons between 18 and 20 years may, under certain circumstances, be committed to compulsory care. 3 § LVU sets out the conditions for compulsory care on account of a person's behaviour. It is on this ground that persons over the age of 18 may be committed to care. Such care may continue until that person's 21st birthday.

The compulsory care, as provided for by LVU, constitutes a significant intervention in a person's life. The care may be provided in a family home or in an institutionalised accommodation. There are also certain accommodations, in which the young person is put under particular supervision. This form of accommodation may be used for the care of persons over 18 years.

The European Convention on Human Rights was incorporated with Swedish law in 1995. Article 5 of the Convention contains the right to liberty and security. The article provides an exhaustive list of exceptions to the prohibition of deprivation of liberty. The two categories that are particularly relevant to examine for the purpose of this thesis are, detention of minors, and detention for medical or social reasons, of drug addicts or alcoholics.

The purpose of this thesis is to examine the legality of committing persons over the age of 18 to compulsory care in accordance with LVU, in relation to article 5 of the European Convention on Human Rights.

Sammanfattning

Som utgångspunkt skall vården genom Socialtjänsten grundas på frivillighet, med respekt för varje människas självbestämmanderätt och integritet. Trots det avsteg från frivillighet, och det ingrepp i en persons såväl integritet, som självbestämmanderätt ett tvångsomhändertagande innebär, anses sådana ingripanden ändå vara försvarliga under vissa omständigheter.

Genom tillämpning av lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, kan barn tvångsvis omhändertas på grund av sin hemmiljö, alternativt på grund av barnets eget beteende. Trots att LVU i första hand är tillämplig i förhållande till barn, kan även unga över 18 år, som ännu ej har fyllt 20 år, bli föremål för ett tvångsomhändertagande. Det är 3 § LVU som reglerar möjligheten att omhänderta en person på grund av dennes eget beteende, och det är denna grund som kan aktualisera vård av personer över 18 år. Sådan vård får som längst fortgå fram till dess att den unge fyller 21 år.

Den vård som ges i enlighet med LVU innebär en mycket ingripande åtgärd i den omhändertagne personens liv. Vården kan ges i ett familjehem, eller i ett hem för vård eller boende. Det finns även hem med särskild tillsyn, som kan aktualiseras för personer som har beretts vård på grund av sitt eget beteende.

Lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, trädde i kraft den 1 januari 1995, genom vilken Europakonventionen inkorporerades med svensk rätt. Sedan dess gäller konventionen som lag här i landet.

Artikel 5 i Europakonventionen reglerar rätten till frihet och personlig säkerhet. I en uttömmande lista framgår de kategorier under vilka ett

frihetsberövande kan anses vara konventionsenligt. De två grunder som är mest relevanta för detta arbete är den som behandlar möjligheten att frihetsberöva underåriga för att de skall undergå skyddsuppfostran, samt grunden för frihetsberövande av missbrukare av alkohol eller droger.

Arbetet syftar till att undersöka huruvida svensk lagstiftning i LVU gällande omhändertaganden av unga över 18 år, är förenlig med artikel 5 i Europakonventionen.

Förord

Tiden på juristprogrammet har varit oerhört spännande och utvecklande. Det känns fantastiskt, samtidigt som det är lite ledsamt och ofattbart, att de nio terminerna redan är över.

Jag vill rikta ett stort tack till min familj som har funnits vid min sida genom hela utbildningen.

Tack Titti Mattsson för handledningen av mitt examensarbete.

Med detta ser jag fram emot nästa kapitel i livet.

Lund, januari 2015

Erika van den Born

Förkortningar

Barnkonventionen	Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter
BrB	Brottsbalk (1962:700)
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
Europakonventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FB	Föräldrabalk (1949:381)
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
LPT	Lag (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård
LVM	Lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
Prop.	Proposition
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SFS	Svensk författningssamling
Sof	Socialtjänstförordning (2001:937)
SoL	Socialtjänstlag (2001:453)
SOSFS	Socialstyrelsens författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
Wienkonventionen	Wienkonventionen om traktaträtten

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Som utgångspunkt skall vårdinsatser genom socialtjänsten grundas på frivillighet. Verksamheten skall utgå från respekt för varje människas självbestämmanderätt och från dennes integritet.¹ Saknas samtycke till vård, finns det ändå vissa situationer då vård kan beredas med hjälp av tvång. Den ofrivilliga vården kan beredas för barn och unga genom LVU², eller för personer med missbruksproblem, genom LVM³.

Tvångsvård innebär alltid ett stort ingrepp i den personliga friheten och integriteten. Beslut om sådan vård måste vara välgrundat och absolut nödvändigt.⁴

Beredande av vård med stöd av LVU kan ske på två grunder. Vård kan beslutas om det föreligger en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas på grund av förhållanden i hemmet eller brister i omsorgen, så som misshandel, eller otillbörligt utnyttjande.⁵ Den andra grunden för vård hänför sig till den unges eget beteende. Om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk, brottslig verksamhet, eller ett annat socialt nedbrytande beteende, skall denne beredas vård.⁶

Som utgångspunkt är det i enlighet med gällande svensk rätt möjligt att tvångsomhändertar ungdomar upp till 18 år med stöd av LVU.⁷ Ett tvångsomhändertagande som bereds på grund av att det föreligger en

---

¹ Socialtjänstlag (2001:453), 1 §.

² Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

³ Lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

⁴ Svensson, Gustav: *Högsta förvaltningsdomstolen och tvångsvården: om betydelsen i rättssäkerhets hänseende av domstolens domar angående LVU och LVM*, 1 uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012, s. 15.

⁵ LVU, 2 §.

⁶ LVU, 3 §.

⁷ LVU, 1 § 2 st.

påtaglig risk för att den unge skadar sin hälsa eller utveckling genom ett socialt nedbrytande beteende, kan dock genomföras fram till dess att den unge fyller 20 år.⁸ Sådan vård kan fortgå till den omhändertagna personens 21:a födelsedag.⁹

Sedan 1994 är Europakonventionen¹⁰ antagen som lag i Sverige och ingen annan lag eller föreskrift får meddelas i strid med konventionen.¹¹ I Europakonventionens 5:e artikel regleras rätten till frihet och säkerhet. Det framgår att ett frihetsberövande av en underårig är rättfärdigat om det finns ett lagligen meddelat beslut för att denne ska undergå skyddsuffostrar, alternativt för att ställas inför behörig myndighet.¹² Ett frihetsberövande kan även anses rättfärdigat i enlighet med konventionen då det har skett på grund av att personen ifråga är alkoholmissbrukare, missbrukare av droger, psykiskt sjuk eller lösdrivare.¹³ Verkställighet av frihetsstraff, som grundas på en fällande dom kan även falla under en kategori utav tillåtna frihetsberövanden.¹⁴

Den lista med tillåtna frihetsberövanden som återfinns i artikel 5 i Europakonventionen är uttömmande. Sådana frihetsberövanden som ej faller inom någon av de kategorier som finns i artikel 5, är konventionsstridiga.¹⁵

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka huruvida lagstiftningen i 3 § LVU, angående tvångsomhändertagande av unga över 18 år, är förenlig med artikel 5 i Europakonventionen.

---

⁸ LVU, 1 § 3 st.

⁹ LVU, 21 § 3 st.

¹⁰ Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

¹¹ Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform, 2 kap, 19 §.

¹² Europakonventionen, artikel 5(1)(d).

¹³ Europakonventionen, artikel 5(1)(e).

¹⁴ Europakonventionen, artikel 5(1)(a).

¹⁵ Ovey, Clare och White, Robin C.A.: *European Convention on Human Rights*, 3 uppl., Oxford University Press, Oxford, 2002, s. 102.

- Under vilka förutsättningar kan tvångsomhändertaganden av unga över 18 år ske, i enlighet med LVU?
- Hur utformas vården enligt LVU?
- Vilka vårdåtgärder, utöver LVU finns tillgängliga?
- Under vilka förutsättningar kan ett frihetsberövande ske i enlighet med artikel 5 Europakonventionen?
- Är 3 § LVU i fråga om omhändertaganden av unga över 18 år, förenlig med artikel 5 i Europakonventionen?

1.3 Metod och material

Uppsatsen bygger på en traditionell rättsdogmatisk metod, där lagtext, förarbeten, praxis och doktrin studeras. Den rättsdogmatiska metoden kommer att användas för att besvara de frågeställningar som hänför sig till den svenska lagstiftningen och dess tillämning. Den praxis som har studerats kommer från Högsta förvaltningsdomstolen¹⁶. Även Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd har studerats för att kunna besvara arbetets frågeställningar.

I uppsatsen kommer även den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna att studeras. För att veta hur konventionen skall tolkas kommer Europadomstolens praxis att ges stort utrymme. Doktrin som behandlar konventionen kommer även att beaktas. Såväl svensk, som internationell doktrin kommer att ligga till grund för denna del av uppsatsen. Metoden skiljer sig något i delen som behandlar Europakonventionen, från kapitlen om den svenska rätten, då konventionens förarbeten inte kommer att granskas. Det är sålunda konventionstexten, som kommer att vara relevant att studera tillsammans med Europadomstolens praxis, samt doktrin.

---

¹⁶ Tidigare Regeringsrätten.

1.4 Avgränsningar

Uppsatsen är avgränsad till att, i förhållande till LVU, huvudsakligen behandla grunden för ett tvångsomhändertagande som beror på den unges eget beteende, då det är denna grund som kan aktualisera omhändertaganden av unga över fyllda 18 år. För att få en övergripande bild av LVU, kommer dock även en kort översikt ges över de omständigheter som kan föranleda ett omhändertagande på grund av barnets förhållanden i hemmet.

I den del av arbetet som behandlar Europakonventionen, kommer särskilt fokus att ligga på artikel 5, som reglerar rätten till fri- och säkerhet. I artikel 5 finns det sex grunder för tillåtna frihetsberövanden. Det är framförallt grunden för omhändertagande av underåriga, samt grunden för frihetsberövanden av missbrukare som kommer att studeras i förhållande till detta arbetes frågeställningar. Fokus kommer därför att ligga på de kategorierna. För att ge en bild över hur omhändertaganden, samt LVU har behandlats i Europadomstolens praxis, kommer även artikel 8, som reglerar rätten till skydd för privat- och familjeliv, att granskas. Den huvudsakliga utredningen i förhållande till Europakonventionen rör dock artikel 5.

1.5 Disposition

I arbetets inledande kapitel ges en kort bakgrund till uppsatsen, samt dess syfte. De frågeställningar som arbetet utgår ifrån, samt den metod och det material som har använts för att besvara frågeställningarna presenteras. Kapitlet innehåller även arbetets avgränsningar och disposition. Andra kapitlet behandlar LVU. Särskilt fokus ligger på 3 §, angående tvångsomhändertaganden av unga på grund av eget beteende, och under vilka förutsättningar unga kan beredas vård på denna grund. Kapitlet behandlar även handläggningen av ett ärende enligt LVU, samt de vård- och behandlingsalternativ som lagen erbjuder. Kapitel tre ger en överblick av regleringen av barnets- och den unges bästa, samt dennes rätt att få komma till tals, i förhållande till LVU. Kapitel fyra belyser sådan annan lagstiftning som kan komma att bli tillämplig vid sidan av LVU. Här lyfts särskilt fram

regleringen i förhållande till kriminalvården, samt vård av missbrukare. Regleringen av psykiatrisk tvångsvård kommer även att nämnas. Kapitel fem belyser Europakonventionen och Europadomstolens praxis i förhållande till konventionsartikel 5 och artikel 8. Det avslutande, sjätte kapitlet, består av en analys.

2 Tvångsomhändertagande med stöd av LVU

2.1 Allmänt

Som utgångspunkt skall vård genom socialtjänsten ske med stöd av åtgärder baserade på frivillighet, i första hand genom tillämpning av socialtjänstlagen.¹⁷ Det är endast i sådana fall då de frivilliga insatserna inte fungerar, som tvångsvård kan aktualiseras.¹⁸ Socialtjänstens verksamhet skall grundas på respekt för varje människas integritet och självbestämmanderätt.¹⁹ I de fall samtycke inte föreligger, kan dock vård beredas med hjälp av tvång, om vården anses behövlig för att tillgodose den unges bästa.²⁰ Om behövlig vård ej kan ges med stöd av frivilliga åtgärder på grund av att samtycke saknas från den eller de som har vårdnad om den unge, och om den unge är över 15 år, av den unge själv, och någon av de situationer som anges i LVU föreligger, skall sådan vård beredas.²¹

Ett tvångsomhändertagande är ett betydande ingrepp och kränkning av en människas självbestämmanderätt och integritet.²² Under 2013 var 6893 barn och unga föremål för någon typ av heldygnsinsats med stöd av LVU.²³

Vård enligt LVU kan beredas med stöd av två grunder. Vården kan beslutas på grund av brister i barnets hemmiljö,²⁴ eller på grund av den unges eget beteende.²⁵ Vård kan även beredas stöd av en kombination av de båda grunderna.

---

¹⁷ LVU, 1 §.

¹⁸ Westerhäll, Lotta: *Den svenska socialrätten*, Norstedt, Stockholm, 1990, s. 251.

¹⁹ SoL, 1 §.

²⁰ LVU, 1 § 1 st.

²¹ LVU, 1 § 2st.

²² Svensson a.a. s. 15.

²³ Socialstyrelsen: Barn och unga – insatser år 2013. Vissa insatser enligt socialtjänstlagen (SoL) och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), tabell A, s. 23 <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19485/2014-9-1.pdf>,

Hämtat: 26 september 2014.

²⁴ LVU, 2 §.

²⁵ LVU, 3 §.

2.2 Omhändertagande på grund av miljö

Ett omhändertagande skall beslutas med stöd av LVU då det föreligger en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen, eller något annat förhållande i hemmet.²⁶

Vård som bereds med stöd av 2 § LVU, de så kallade miljöfallen, kan beslutas då samtycke saknas av den unges vårdnadshavare, och av den unge själv då denne fyllt 15 år, fram till dess att han eller hon fyller 18 år.²⁷

En grund för omhändertagande är då det föreligger en påtaglig risk för fysisk eller psykisk misshandel. Med fysisk misshandel menas exempelvis de situationer då barn lever i en familj där de ständigt blir avvisade känslomässigt, då de kränks, eller lever i en familj där våld förekommer mellan föräldrarna.²⁸

Att barnet blir otillbörligt utnyttjat syftar framförallt till de fall då han eller hon blir sexuellt utnyttjad. Även de fall då barnet tvingas att utföra ett alltför tungt kroppsarbete, eller åläggs att ta ett stort självständigt ansvar för ett annat syskon eller förälder, kan vara situationer då ett omhändertagande kan komma att bli aktuellt.

Med brister i omsorgen, syftar lagstiftaren närmast på situationer då barnet blir utsatt för vanvård, genom att dess behov av exempelvis hygien, kläder, mat eller sjukvård underlåtes. Som en brist i omsorgen räknas även de fall då barnets känslomässiga trygghet eftersätts.

Tvångsvård som aktualiseras på grund av förhållanden i den unges hem, syftar inte endast på de tillfällen den unge vistas i föräldrahemmet. Även ett sådant annat hem där den unge stadigvarande vistas, samt alla de situationer

---

²⁶ LVU, 2 §.

²⁷ LVU, 1 §.

²⁸ Prop. 2002/03:53, s. 82.

då barnet, direkt eller indirekt, står under inflytande av dess vårdnadshavare eller annan fostrare faller inom paragrafens tillämpningsområde.²⁹

2.3 Omhändertagande på grund av eget beteende

2.3.1 Allmänt

Det är omhändertaganden som beslutas på grund av den unges eget beteende som är av särskilt intresse för syftet av detta arbete. Till skillnad från miljöfallen i 2 §, kan även personer mellan 18–20 år omhändertas emot sin vilja med stöd av 3 §.³⁰

För att tvångsvård skall kunna beslutas enligt LVU, måste det påvisas att det föreligger en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling kan komma att skadas. För att ett tvångsomhändertagande skall bli aktuellt är det således inte tillräckligt med subjektiva antaganden om den unge i fråga riskerar att skadas. Allmänna samhällsvärderingar, eller andra ovidkommande omständigheter får inte läggas till grund för ett omhändertagande. För att LVU ska kunna tillämpas krävs det att det föreligger konkreta omständigheter som talar för att den unge riskerar att utsättas för skada.³¹

För att vård skall kunna beredas med 3 § LVU som grund, krävs det att den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom vissa särskilda beteenden. De situationer som nämns av lagstiftaren är att den unge missbrukar beroendeframkallande medel, ägnar sig åt brottslig verksamhet, eller något annat socialt nedbrytande beteende.³² Nedan skall det närmare granskas vad som innefattas i grunderna för omhändertagande.

---

²⁹ Lundgren, Lars, Sunesson, Per-Anders och Thuvned, Anders: *Nya sociallagarna: med kommentarer, i lydelsen den 1 januari 2014*, 27:1 uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2014, s. 352f.

³⁰ LVU, 1 § 3 st.

³¹ Prop. 1989/90:28, s. 63.

³² LVU, 3 §.

2.3.2 Missbruk av beroendeframkallande medel

Lagstiftaren har valt att lyfta fram missbruk av beroendeframkallande medel som en grund för ett tvångsomhändertagande.³³ Rekviritet var intaget redan i 1980-års LVU³⁴. I lagens förarbeten anges att med beroendeframkallande medel avses alkohol, narkotika eller därmed jämställda tekniska preparat, så som thinner. Ett regelbundet bruk av sådana preparat kan snabbt leda till fara för den unges hälsa eller utveckling. Sådan fara kan dock även föreligga redan vid utvecklingen mot ett beroende. Att det redan vid utvecklingen mot en beroendesituation kan bli aktuellt att omhänderta en person beror på att bruk av exempelvis alkohol kan leda till ett beroende som den unge inte själv kan ta sig ur.³⁵ I enlighet med 1980-års LVU, krävdes det att den unge utsatte sin hälsa eller utveckling för allvarlig fara, för att ett tvångsomhändertagande skulle kunna beredas.³⁶ Idag är alltså prognosrekviritet ändrat till sin ordalydelse, och i enlighet med nu gällande lagstiftning skall ett omhändertagande beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas.³⁷

Vid bruk av tung narkotika, så som heroin, kan ett enstaka bruk innebära att den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för påtaglig risk att skadas. Ett upprepat bruk av narkotika, oberoende av vilket preparat det gäller, innebär likaså ofta en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. På motsvarande sätt kan LVU bli tillämplig vid allt icke medicinskt bruk av läkemedel som innefattar en sådan risk för den unges hälsa eller utveckling.³⁸

2.3.3 Brottslig verksamhet

Som grund för ett omhändertagande anges i lagen också brottslig verksamhet.³⁹ Även denna grund fanns med i 1980-års LVU.⁴⁰ För att vård

---

³³ LVU, 3 §.

³⁴ Lag (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

³⁵ Prop. 1979/80:1, Del A, s. 582f.

³⁶ LVU (1980), 1 § 2 st.

³⁷ LVU, 3 §.

³⁸ Prop. 1979/80:1, Del A, s. 583.

³⁹ LVU, 3 §.

enligt LVU skall kunna aktualiseras på grund av att den unge ägnar sig åt brottslig verksamhet räcker det inte med att det är fråga om rena bagatellartade förseelser, eller enstaka brott som inte är av allvarlig art. Det är först när den unge ägnar sig åt sådan brottslighet som ger uttryck för en så bristande anpassning till samhällslivet att det kan sägas föreligga ett vård- och behandlingsbehov som det kan bli fråga att tvångsomhänderta vederbörande med stöd av LVU.⁴¹

2.3.4 Socialt nedbrytande beteende

Utöver missbruk och brottslig verksamhet, finns det även andra beteenden hos den unge som kan föranleda ett omhändertagande. I lagen kan utläsas att sådant annat socialt nedbrytande beteende, som innebär en påtaglig risk för den unges utveckling eller hälsa, kan leda till tvångsvård.⁴² Sådant beteende kan vara situationer då barnet, eller den unge, har begått ett eller flera allvarliga brott, utan att det går att tala om sådan brottslig verksamhet som nämns i lagen. Prostitution är även ett sådant beteende som kan föranleda ett omhändertagande. Om övriga förutsättningar är uppfyllda, kan LVU även användas för att få bort den unge från en olämplig miljö som denne befinner sig i. En ung person som uppträder på sexklubb eller uppehåller sig i en miljö där droger används, är sådana exempel. Om en ung person annat än tillfälligt uppehåller sig i en olämplig miljö, anses förutsättningarna för ett ingripande enligt LVU vara uppfyllda, då detta kan anses vara ett socialt nedbrytande beteende, och då beteendet ifråga anses innebära en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. Med ett socialt nedbrytande beteende menas att den unge beter sig på ett sätt som avviker från samhällets grundläggande normer.⁴³

I föregångaren till dagens LVU, var farorekvisitet för beredande av vård på grund av den unges beteende skärpt i förhållande till vård som föranleddes på grund av barnets hemmiljö. För vård i miljöfall krävdes endast att fara

---

⁴⁰ LVU (1980), 1 § 2 st. 2 p.

⁴¹ Prop. 1979/80:1, Del A, s. 583.

⁴² LVU, 3 §.

⁴³ Prop. 1989/90:28, s. 66f.

för barnets hälsa eller utveckling skulle föreligga, medan allvarlig fara krävdes i beteendefall.⁴⁴ Denna uppdelning motiverades med att lagstiftningen om vård på grund av eget beteende ofta är tillämplig på äldre barn och ungdomar. Då ett omhändertagande är en mycket ingripande åtgärd torde inte varje missbruk, eller brottslig gärning leda till sådana åtgärder. Det poängterades vidare att det måste ske en avvägning mellan den unges självbestämmanderätt och den rätt till adekvat vård och behandling som kan tillförsäkras denne genom lagens tillämpning, då den unge själv inte förmår bryta sin destruktiva utveckling.⁴⁵

2.4 Särskilt om socialt nedbrytande beteende i praxis

2.4.1 RÅ 1984 ref. 2 ref. 31

Vid tillfället för Regeringsrättens⁴⁶ avgörande i mål RÅ 1984 2:31, var det 1980-års LVU som var tillämplig. Som tidigare redovisats för, skilde sig då gällande reglering materiellt i vissa hänseenden från nuvarande rätt. Till skillnad från dagens formulering av förutsättningarna för vård på grund av den unges eget beteende, var lagen utformad så att det krävdes att den unge utsatte sin hälsa eller utveckling för allvarlig fara genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller genom något annat därmed jämförbart beteende.⁴⁷

I likhet med nu gällande LVU kunde vård beredas den som fyllt 18, men inte 20 år, om det var lämpligare än annan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt.⁴⁸

I det aktuella rättsfallet var det fråga om huruvida en pojke skulle omhändertas, som vid tillfället för Regeringsrättens dom hade fyllt 18 år.⁴⁹

---

⁴⁴ LVU (1980), 1 § 2 st.

⁴⁵ Prop. 1979/80:1, del A, s. 582.

⁴⁶ Nuvarande HFD.

⁴⁷ LVU (1980), 1 § 2 st. 2 p.

⁴⁸ LVU (1980), 1 § 3 st.

⁴⁹ Svensson a.a. s. 128.

Pojken ifråga hade under flera år isolerat sig, och det kunde dröja flera dagar mellan det att han yttrade ett ord. Pojken hade vänt på dygnet, var svårkontaktad och deltog inte i måltider. Representanter från myndigheter som var i kontakt med pojken upplevde honom som mycket svårkontaktad då han inte svarade på några frågor, mer än enstaka, enstaviga svar. Vid tiden för Regeringsrättens avgörande, hade pojken även gjort sig skyldig till stöld vid tre tillfällen. På grund av självmordstankar hade han tagits in på ett mentalsjukhus, varifrån han hade avvikit efter någon dag.

De stölder som pojken hade gjort sig skyldig till ansågs inte vara sådan brottslig verksamhet som avsågs i lagtexten, men däremot var brotten att anse som sådant jämförbart beteende som också kunde läggas till grund för ett beredande av vård i enlighet med LVU. Regeringsrätten ansåg att brotten gav uttryck för en social missanpassning som innebar en allvarlig fara för pojkens hälsa och utveckling. Domstolen konstaterade att pojken var i behov av vård för att bryta hans isolering, för att vänja honom vid en regelbunden livsföring, samt för att han skulle få en kompletterad grundskoleutbildning, samt viss yrkesutbildning. Trots att samtycke till frivillig vård låg för handen då målet kommit till Regeringsrätten, ansågs detta inte som ett verkligt menat samtycke från pojkens sida, mot bakgrund av tidigare erfarenheter i målet. Regeringsrätten beredde pojken vård med stöd av LVU.⁵⁰

2.4.2 RÅ 2000 ref. 33

I ett rättsfall från år 2000 behandlade Regeringsrätten frågan om innebörden av begreppet ”socialt nedbrytande beteende”. Länsrätten bedömde att LVU var tillämplig i fallet och pojken bereddes vård med stöd av lagen. Kammarrätten undanröjde dock Länsrättens beslut, då pojkens beteende inte ansågs vara sådant ”socialt nedbrytande beteende” som avsågs i lagstiftningen. Kammarrättens beslut kom dock att överklagas, och Regeringsrätten meddelade prövningstillstånd.

---

⁵⁰ RÅ 1984 ref. 2, ref. 31.

Fallet rörde en 15-årig pojke som hade svårt att behärska sig och som hade ett aggressivt uppträdande. Pojken hade vid ett flertal tillfällen hotat och slagit såväl vänner, som familj. Han hade även använt kniv vid sådant tillfälle. Han hade även gjort sig skyldig till annat brottsligt beteende. Flera skolor, samt andra institutioner hade stängt av pojken i fråga, då de ej kunde garantera varken hans egen, eller andras säkerhet. Pojken hade vidare visat en tydlig dragning till asociala och destruktiva miljöer. Mot denna bakgrund bedömde Regeringsrätten att pojken uppvisat ett socialt nedbrytande beteende, som påtagligt riskerade att skada hans utveckling. Därtill kom att pojken hade blivit dömd för olaga hot, och åklagare hade beslutat om åtalsunderlåtelse för stöld, efter Kammarrättens dom. Pojken hade även, sedan han kommit hem efter Kammarrättens dom, uppträtt på ett sätt som gjort situationen i hemmet ohållbar. Det framkom även att han brukat narkotika. Regeringsrätten menade att det därmed framstod som alldeles uppenbart att 3§ LVU var tillämplig.⁵¹

Regeringsrätten utvidgade således begreppet socialt nedbrytande beteende då den fann att sådant beteende förelåg även vid andra situationer än de som anges som exempel i lagens förarbeten.⁵²

2.4.3 RÅ 2010 ref. 24

I ett senare rättsfall kom Regeringsrätten att ytterligare förtydliga i vilka fall vård kan beredas på grund av ett socialt nedbrytande beteende. Förevarande rättsfall handlade om en flicka med diagnostiserade neuropsykiatriska funktionshinder, i form av ADHD samt autismspektrumstörning. Funktionshindren uppgavs vara genomgripande för flickans personlighet och beteende. Hon var impulsstyrd, aggressiv och utagerande, vilket vid flera tillfällen lett till att hon utgjort en fara och skadat såväl sig själv, som andra. Flickan uppgavs riskera att hamna i destruktiva situationer på grund av sitt funktionshinder.

---

⁵¹ RÅ 2000 ref. 33.

⁵² RÅ 2010 ref. 24.

Kammarrätten gjorde gällande att flickans utagerande beteende stred mot samhällets grundläggande normer och således utgjorde ett socialt nedbrytande beteende som kunde läggas till grund för beredande av vård enligt LVU. Kammarrätten fastslog vidare att den omständigheten att beteendet var en yttring av ett psykiskt funktionshinder, inte skulle föranleda en annan bedömning.

Regeringsrätten undanröjde dock underinstansernas domar och avslog socialnämndens ansökan om vård enligt LVU. Domstolen konstaterade att den omständigheten att en ungdom lider av ett psykiskt funktionshinder inte i sig kan leda till att vård bereds enligt LVU, då detta inte är avsikten med lagen. Denna omständighet kan inte ensamt läggas till grund för vård, men utgör inte heller ett hinder för lagens tillämpning. Sådant beteende som kan anses vara ett symtom på ett funktionshinder kan således ej betraktas som ett socialt nedbrytande beteende i lagens mening. För lagens tillämpning krävs att det socialt nedbrytande beteendet inte skall framstå som ett uttryck för den psykiska störningen, utan beteendet skall likväl kunna iakttas hos en person som saknar ett sådant funktionshinder. Då det beteende som flickan i målet hade uppvisat var att betrakta som symtom på hennes psykiska funktionshinder, avslogs socialnämndens ansökan om vård enligt 3 § LVU.⁵³

2.5 Särskilt om åldersgränserna och samtycket

Som en övergripande regel anges det i LVU att den som är under 18 år skall beredas vård om någon av de situationer som anges i 2 § eller 3 § föreligger. Ett tvångsomhändertagande kan således ske i såväl beteende- som i miljöfall fram till dess att den unge fyllt 18 år, förutsatt att det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke från den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge fyllt 15 år, av honom

---

⁵³ RÅ 2010 ref. 24.

eller henne själv.⁵⁴ I förhållande till beteendefallen finns det dock ett undantag från denna åldersgräns. Det framgår av lagtexten att vård enligt LVU på grund av den unges eget beteende får beredas fram till dess att denne fyller 20 år, om han eller hon utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. Det krävs vidare att sådan vård skall vara lämpligare än någon annan vård, med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt, samt att det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.⁵⁵

Vård med stöd av LVU skall således vara lämpligare än annan vård. Det har i förarbeten till LVU angetts att ett tvångsomhändertagande och vård genom socialnämnden i många fall kan vara lämpligare än vård genom andra samhällsorgan för att förhindra att den unges hälsa eller utveckling skadas, exempelvis då det handlar om unga med missbruksproblem. I förarbeten hänvisas som exempel på sådan annan vård till kriminalvården.⁵⁶ I doktrin har det argumenterats att ”annan vård” avser institutionsvård och således inte någon form av öppen vård inom socialtjänsten. LVU kan dock användas även i de fall annan institutionsvård inte är tillämplig.⁵⁷

Då vård inte längre behövs, skall socialnämnden besluta att denna skall upphöra.⁵⁸ Vård som grundar sig på den omhändertagnes miljö skall upphöra senast när den unge fyller 18 år.⁵⁹ Om ett beslut om vård istället har grundats på den unges eget beteende, får sådan vård som längst fortgå till dess att den unge fyller 21 år.⁶⁰

Som tidigare nämnts kan vård med stöd av LVU ej beslutas om samtycke till behövlig vård föreligger, av barnets vårdnadshavare och av den unge

---

⁵⁴ LVU, 1 § 2 st.

⁵⁵ LVU, 1 och 3 §§.

⁵⁶ Prop. 1979/80:1, del A, s. 584.

⁵⁷ Fahlberg, Gunnar: *Socialtjänstlagarna*, 13:2 uppl., Liber, Malmö, 2012, s. 114.

⁵⁸ LVU, 21 §.

⁵⁹ LVU, 21 § 2 st.

⁶⁰ LVU, 21 § 3 st.

själv om han eller hon är över 15 år.⁶¹ I en del fall kan dock socialnämnden ha grundad anledning att anta att vårdnadshavarnas samtycke inte var verkligt menat, eller att den unge själv inte kommer att medverka till den vård han eller hon har samtyckt till.⁶² I sådana fall kan vård med stöd av LVU beslutas, trots att ett formellt samtycke föreligger. Ett samtycke kan anses vara icke allvarligt menat i situationer då det exempelvis kan befaras att vårdnadshavarna kommer att vilja återta barnet från det hem han eller hon skall placeras, en kort tid efter att vården påbörjats, eller då ungdomar som exempelvis har begått brott eller är missbrukare, kan tänkas vilja undandra sig den vård de samtyckt till.⁶³

2.6 Handläggningen av ett ärende enligt LVU

I enlighet med LVU skall förvaltningsrätten fatta beslut om vård med stöd av LVU efter ansökan av socialnämnden. I ansökan skall anges de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver beredas vård, den vård som socialnämnden avser att anordna, tidigare vidtagna åtgärder, den unges förhållanden i övrigt, vilken relevant information som har lämnats till den unge, samt hur detta har skett. Slutligen skall även den unges egen inställning redovisas i ansökan.⁶⁴ Ytterligare instruktioner till socialnämnden om vad som skall ingå i dess ansökan om vård med stöd av LVU går att finna i socialtjänstförordningen⁶⁵. Det anges bland annat att ansökan skall innehålla socialnämndens egen bedömning av den unges behov av vård, samt den unges och hans eller hennes vårdnadshavares syn på behovet av vård, samt förhållandena i övrigt, om det inte möter särskilda hinder. En vårdplan skall även bifogas ansökan.⁶⁶

---

⁶¹ LVU, 1 § 2 st.

⁶² Prop. 1979/80:1, del A, s. 500.

⁶³ Prop. 1979/80:1, del C, s. 10.

⁶⁴ LVU, 4 §.

⁶⁵ Socialtjänstförordning (2001:937).

⁶⁶ SoF, 5 kap. 1 §.

I enlighet med LVU skall mål och ärenden med stöd av lagen handläggas skyndsamt.⁶⁷ Förvaltningsrätten skall ta upp målet till avgörande inom två veckor från den dag att ansökan om vård eller flyttningsförbud kom in, om den unge är omhändertagen eller har ett meddelat tillfälligt flyttningsförbud.⁶⁸

Förvaltningsrätten och kammarrätten skall hålla muntlig förhandling om detta inte är uppenbart obehövt i varje mål om beredande eller upphörande av vård eller om flyttningsförbud. Om någon part begär det, skall muntlig förhandling alltid hållas.⁶⁹

Om den unge har fyllt 15 år, har denne rätt att själv föra sin talan i ärenden och mål enligt LVU.⁷⁰ Vidare skall ett offentligt biträde förordnas för den unge, samt dess vårdnadshavare, om det inte kan antas att behov av biträde saknas.⁷¹

Förvaltningsrättens dom om ett ingripande med stöd av LVU kan överklagas till kammarrätten och eventuellt till Högsta förvaltningsdomstolen. Såväl den unge som dess vårdnadshavare kan överklaga domen.⁷²

I enlighet med LVU skall vården alltid påbörjas utanför den unges eget hem.⁷³ Det är socialnämnden som bestämmer hur vården skall ordnas och var den unge skall vistas under vården.⁷⁴ Under vården har socialnämnden samma ansvar som vårdnadshavaren för att den unges

---

⁶⁷ LVU, 33 §.

⁶⁸ LVU, 34 §.

⁶⁹ LVU, 35 §.

⁷⁰ LVU, 36 § 2 st.

⁷¹ LVU, 39 §.

⁷² Singer, Anna: *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, 6 uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012, s. 226.

⁷³ LVU, 11 § 2 st.

⁷⁴ LVU, 11 § 1 st.

grundläggande rättigheter enligt föräldrabalken⁷⁵ tillgodoses.⁷⁶ Den vårdnad som avses i artikeln består till dess att barnet fyller 18 år.⁷⁷

Då en person har betetts vård med stöd av LVU, på grund av dennes eget beteende, skall socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vården skall upphöra. Denna fråga skall sedan prövas löpande, inom sex månader från föregående beslut.⁷⁸

2.7 Omedelbart omhändertagande

I vissa fall är förhållandena sådana att förvaltningsrättens beslut om beredande av vård ej kan avvaktas. Socialnämnden kan då under vissa förutsättningar besluta att omedelbart omhänderta den unge. Ett omedelbart omhändertagande kan ske fram till dess att den unge fyller 20 år. Det krävs att det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av LVU, samt att rättens beslut om beredande av vård ej kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling, eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.⁷⁹

Sådana omständigheter som vanvård i hemmet, eller att den unge genom exempelvis brottsligt beteende har visat sig vara i omedelbart behov av socialnämndens insatser, kan leda till ett omedelbart omhändertagande. Om den unge eller dess vårdnadshavare motsätter sig utredning om den unges behov av vård och avviker med barnet, kan ett sådant omhändertagande också aktualiseras.⁸⁰ Sexuella övergrepp och situationer då den unge håller sig undan eller avviker kan också leda till att fortsatta åtgärder från socialnämnden hindras och ett omedelbart omhändertagande kan anses bli behövligt.⁸¹

---

⁷⁵ Föräldrabalk (1949:381), 6 kap. 1 §.

⁷⁶ LVU, 11 § 5 st.

⁷⁷ FB, 6 kap. 2 §.

⁷⁸ LVU, 13 § 2 st.

⁷⁹ LVU, 6 §.

⁸⁰ Prop. 1979/80:1, s. 589f.

⁸¹ Prop. 1989/90:28, s. 77f och 111; Socialutskottets betänkande 1989/90:SoU15, s. 24.

Beslutet att omedelbart omhänderta en person skall underställas förvaltningsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades.⁸²

2.8 Vårdens utformning

2.8.1 Allmänna bestämmelser

Det är socialnämnden som ansvarar för att den som skall vårdas eller bo i ett annat hem än det egna, tas emot i ett familjehem, alternativt i ett hem för vård eller boende (HVB-hem). Nämnden är även skyldig att säkerställa att den som har tagits emot i ett annat hem än det egna får god vård.⁸³

Det är varje kommuns ansvar att tillförsäkra att det finns tillgång till såväl familjehem, som HVB-hem.⁸⁴ För sådana särskilda ungdomshem, där den omhändertagne behöver stå under särskilt noggrann tillsyn, är det staten, genom Statens institutionsstyrelse, som ansvarar och leder verksamheten.⁸⁵ Definitionsmässigt är även ett sådant statligt hem, där den unge står under särskilt noggrann tillsyn i enlighet med 12§ LVU, ett HVB-hem.⁸⁶

Vården vid såväl familjehem, som vid HVB-hem skall präglas av principerna om kontinuitet, flexibilitet och närhet. Kontinuiteten innebär exempelvis att den omhändertagna personen skall få behålla kontakten med samma socialarbetare under vårdtiden, trots att vårdformen kan komma att förändras. Principen bygger på den förutsättningen att trygga och förtroendefulla relationer främjar behandlingen. Med kontinuiteten finns också en bakomliggande helhetstanke om att förhindra att enskilda slussas mellan olika befattningshavare. Principen om att flexibilitet skall prägla behandlingsarbetet innebär att vården skall anpassas efter varje enskild persons särskilda situation, medan närhetsprincipen syftar till att medföra att en omhändertagen person inte avskiljs från sin ursprungliga miljö. Vården skall förläggas så nära hemmiljön som möjligt och placeringen görs i första

---

⁸² LVU, 7 §.

⁸³ SoL, 6 kap. 1 §.

⁸⁴ SoL, 6 kap. 2 §.

⁸⁵ LVU, 12 §; SoL 6 kap. 3 §.

⁸⁶ Prop. 2006/07:129, s. 51.

hand inom den egna kommunen.⁸⁷ Vården skall även vara trygg, säker och ändamålsenlig.⁸⁸

Av de barn och unga som den 1 november 2013 hade en pågående heldygnsinsats med stöd av LVU, var 70 procent placerade i ett familjehem. 12 procent av de LVU-vårdade barnen och unga var placerade på ett HVB-hem, drivet av en enskild. 3 procent vårdades på ett HVB-hem bedrivet av kommun eller landsting. 9 procent var placerade på ett HVB-hem med särskild tillsyn. 6 procent vårdades i sitt eget hem, och 1 procent hade annan placeringsform.⁸⁹

2.8.2 Familjehem

Med familjehem avses ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran eller vuxna för vård och omvårdnad, och vars verksamhet ej bedrivs yrkesmässigt.⁹⁰ Att verksamheten inte bedrivs yrkesmässigt innebär i detta sammanhang att den som tar emot barnet inte primärt gör det för att försörja sig på detta.⁹¹

I enlighet med Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd definieras vård som omvårdnad, stöd eller fostran.⁹²

Om en placering görs i ett hem inom barnets nätverk, benämns familjehemmet som ett nätverkshem.⁹³ Det handlar då om en familjehemsplacering hos en för barnet anhörig eller annan närstående.⁹⁴ Barnet kan även placeras i ett hem inom vilket det inte har någon tidigare relation till familjehemsföräldrarna.⁹⁵

---

⁸⁷ Lundgren, Sunesson och Thunved a.a. s. 165f.

⁸⁸ SOSFS 2012:11, 3 kap 1 §.

⁸⁹ Socialstyrelsen, barn och unga – insatser år 2013 a.a. tabell C (siffror korrekt återgivna från källa), s. 28.

⁹⁰ SoF, 3 kap. 2 §.

⁹¹ Singer a.a. s. 230.

⁹² SOSFS 2003:20.

⁹³ SOU 2014:3, s. 131.

⁹⁴ Socialstyrelsen: Barn och unga – insatser år 2013 a.a. s. 20.

⁹⁵ SOU 2014:3, s. 131.

I första hand skall det alltid övervägas om barnet kan tas om hand av en närstående eller anhörig till honom eller henne. Det är dock inte alltid detta är förenligt med vad som kan anses vara bäst för barnet, vilket alltid skall komma i första hand.⁹⁶

I regel skall det alltid övervägas om ett barn eller ung kan placeras i ett familjehem, innan placering i ett HVB-hem övervägs. En målsättning med placeringen är att den unges förhållanden förändras i så liten grad som möjligt, och denna eftersträvan kan i de flesta fall uppfyllas bäst genom en placering i ett familjehem.⁹⁷

Ett familjehem skall ge den placerade personen, för kortare eller för en längre tid, en familjetillhörighet och en god omvårdnad.⁹⁸

Familjehemsplaceringar har, i takt med att familjehemmen professionaliserats, kommit att i vissa fall bli ett placeringsalternativ även för unga som exempelvis har ett normbrytande beteende, som är i behov av särskilt stöd.⁹⁹

2.8.3 Hem för vård eller boende

I många fall behöver den omhändertagna personen mer omfattande behandlingsinsatser än vad som kan erbjudas i ett familjehem. Vård kan då ges av särskilt utbildad personal på ett institutionaliserat boende, med insatser dygnet runt.¹⁰⁰

Med hem för vård eller boende avses ett hem inom socialtjänsten som tar emot enskilda för vård eller behandling i förening med ett boende. Om ett sådant hem bedrivs av ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse

---

⁹⁶ SoL, 6 kap. 5 §.

⁹⁷ Lundgren, Sunesson och Thunved a.a. s. 166.

⁹⁸ SOU 2014:3, s. 147.

⁹⁹ SOU 2014:3, s. 143f.

¹⁰⁰ Lundgren, Sunesson och Thunved a.a. s. 167.

eller en enskild individ, krävs det dessutom att verksamheten bedrivs yrkesmässigt.¹⁰¹

Med sådan vård som ges inom ett HVB-hem avses omvårdnad, stöd eller fostran, och med behandling åsyftas sådana särskilda åtgärder som syftar till att komma till rätta med, eller minska, ett eller flera hos individen identifierade problem som faller inom socialtjänstens verksamhetsområde.¹⁰²

HVB-hem är institutioner som tar emot flera klienter samtidigt för dygnsvård. En institution är en, i administrativt hänseende, avgränsad resurs vilken möjliggör dygnet-runt-insatser i syfte att ge omvårdnad, stöd och behandling med särskilda lokaler som bas.¹⁰³

2.8.4 Hem med särskild tillsyn

En typ av HVB-hem är de särskilda ungdomshem för vård av unga som behöver stå under särskilt noggrann tillsyn på någon grund som anges i 3 § LVU, närmare på grund av dennes eget beteende.¹⁰⁴ Ett sådant, så kallat §12-hem kan således komma att bli aktuellt vid vård av unga över 18 år.

De unga som vårdas på särskilda ungdomshem har ofta en mycket komplicerad och svår problembild. Personlig utveckling och motivation skiljer sig ofta mycket mellan de intagna vid hemmet. För placering på sådant hem krävs det att en bedömning gjorts att den unge ej kan tillgodogöra sig vård i öppnare former, så som i ett familjehem.¹⁰⁵

Det är Statens institutionsstyrelse som efter socialnämndens beslut skall anvisa en plats för den unge vid ett sådant hem.¹⁰⁶ Detta efter en prövning

---

¹⁰¹ SoF, 3 kap. 1 §.

¹⁰² SOSFS 2003:20.

¹⁰³ Proposition 1979/80:1, del A, s. 326.

¹⁰⁴ LVU, 12 § 1 st.

¹⁰⁵ Eneroth, Elisabeth: *Unga på hem för vård eller boende: om rättsäkerhet, legitimitet och tillit vid beslut om ungas vård*, Jure förlag, Stockholm, 2014, s.114.

¹⁰⁶ LVU, 12 § 2 st.

av om hemmet är lämpligt med hänsyn till exempelvis den unges ålder, utveckling, behov, utbildning och övriga personliga förhållanden.¹⁰⁷

Särskilda ungdomshem karaktäriseras som totala institutioner, inom vilka insatser ges dygnet runt, med hög grad av kontroll, omsorg samt struktur.¹⁰⁸

Om en person vårdas på ett sådant särskilt ungdomshem får han eller hon hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas sådan begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården skall kunna genomföras. Den unges rörelsefrihet får även inskränkas då det behövs med hänsyn till andra intagna, eller personalens säkerhet.¹⁰⁹

Om någon söker avvika från hemmet, kan tvång användas för att kvarhålla personen i fråga.¹¹⁰ Vid en rymning från ett särskilt ungdomshem får personalen, för att rymningen skall hindras, bruka det våld som är försvarligt med hänsyn till omständigheterna.¹¹¹ I de fall en person avviker från institutionen, eller från en vistelse utanför densamma, och påträffas vid ett senare tillfälle, får inte personalen med våld själv återföra personen i fråga. Det är istället Polismyndighetens uppgift att återhämta personen som avvikit från institutionen.¹¹²

Den intagne vid ett särskilt ungdomshem får ta emot besök, ringa och ta emot samtal samt vistas utanför institutionen i den utsträckning det är lämpligt. Om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet får den intagne dock förvägras såväl telefonsamtal, som besök.¹¹³

En vistelse utanför hemmet skall avse en på förhand bestämd tid, som inte får överstiga fyra veckor.¹¹⁴

---

¹⁰⁷ Singer a.a. s. 230.

¹⁰⁸ Eneroth a.a. s. 113.

¹⁰⁹ LVU, 15 §.

¹¹⁰ Lundgren, Sunesson och Thunved a.a. s 393.

¹¹¹ Brottsbalk (1962:700), 24 kap. 2 §.

¹¹² LVU, 43 § 3 p.

¹¹³ LVU, 15a §, 1 st.

¹¹⁴ LVU, 15a § 2 st.

En intagen vid ett särskilt ungdomshem får beredas vård vid en enhet på hemmet som är låsbar eller på annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn under förutsättning att det är nödvändigt för att kunna genomföra vården, för att undvika att den intagne flyr, eller med hänsyn till säkerheten för den intagne själv, övriga intagna eller personalen. Vården kan också ske i enskildhet om detta krävs med hänsyn till den personens speciella behov av vård. Då hindras den intagne från att träffa andra intagna.¹¹⁵ Sätillvida särskilda skäl inte föreligger, får sådan vård pågå som längst två månader i följd.¹¹⁶

Den som vårdas i ett hem med särskild tillsyn, kan även underkastas övervakning av såväl ankommande som avgående post om det behövs med hänsyn till den unges särskilda förhållanden, eller till ordningen vid hemmet.¹¹⁷

En proportionalitetsprincip har även förts in i LVU. Det anges att de tvångsåtgärder som kan tillgripas enligt 15–15c §§ och 17–19 §§, endast får användas om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om mindre ingripande åtgärder är tillräckliga, ska de användas.¹¹⁸

---

¹¹⁵ LVU, 15b § 1 st.

¹¹⁶ LVU, 15b § 2 st.

¹¹⁷ LVU, 19 §.

¹¹⁸ LVU, 20a §.

3 Barnets och den unges bästa samt dennes rätt att få komma till tals

I enlighet med Barnkonventionen¹¹⁹ skall barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ.¹²⁰ Med barn avses i konventionen varje person under 18 år.¹²¹ Principen om att barnets bästa skall sättas i främsta rummet utgör en av konventionens grundpelare.¹²²

För att anpassa formuleringen av lagtexten i LVU och dess tillämpning i förhållande till Barnkonventionen, har det tagits in ett stycke som ger för handen att, vad som är bäst för den unge skall vara avgörande vid beslut enligt LVU.¹²³ Begreppet ”barnets bästa”, som är frekvent använt i många sammanhang, har således utvidgats till den ”unges bästa” enligt ordalydelsen i LVU. Detta för att det är den unges bästa som skall vara styrande, även då det gäller omhändertaganden av personer över 18 år. Principen om barnets bästa skall således tillämpas i förhållande till alla personer som kan bli föremål för insatser i enlighet med LVU, och omfattar följaktligen även personer i åldrarna 18–21 år.¹²⁴

Inom familjerätten är det uttryckligen föreskrivet att barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad boende och umgänge. Att det finns risk för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp, att barnet olovligen förs bort, hålls kvar, eller annars far illa, samt barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna, är sådana omständigheter som det skall fästas särskilt avseende vid, då en bedömning

---

¹¹⁹ FN:s konvention om barnets rättigheter.

¹²⁰ Barnkonventionen, artikel 3.

¹²¹ Barnkonventionen, artikel 1.

¹²² SOU 1997:116, s. 125.

¹²³ LVU, 1 § 5 st.

¹²⁴ Prop. 2002/03:53, s. 78.

av vad som kan anses vara det bästa för barnet skall göras. Därutöver skall hänsyn även tas till barnets vilja med beaktande av dennes ålder och mognad.¹²⁵

Att ett barns åsikter skall beaktas vid beslut rörande dennes person, speglas även i regleringen i LVU.¹²⁶ Bestämmelsen är en direkt följd av Barnkonventionen, med vilken Sverige har förbundit sig att ha en överensstämmande lagstiftning.¹²⁷ Det framgår av konventionen att konventionsstaterna åtager sig att tillförsäkra barn som är i stånd att bilda sina egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet självt. Barnets åsikter skall sedermera tillmätas betydelse i förhållande till dennes ålder och mognad. Vidare anges det att barnet skall beredas möjlighet att höras i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör henne eller honom.¹²⁸ Det följer således av lagtexten i LVU att den unge skall ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Den unges inställning skall kartläggas så långt det är möjligt på annat sätt, om denne inte framför sina åsikter. Likt föräldrabalkens regler, skall även i enlighet med LVU, den unges åsikter tillmätas betydelse i förhållande till dennes ålder och mognad.¹²⁹ I vissa fall kan förvaltningsdomstolarnas allmänna utredningsskyldighet¹³⁰ komma att aktualiseras, om domstolen exempelvis finner att en utredning brister i att återspegla den unges inställning. Åtgärder för att komplettera utredningen kan då behövas.¹³¹

Utöver bestämmelserna i LVU om den unges bästa samt dennes rätt att få sina åsikter hörda, finns det även en bestämmelse som anger att de insatser som görs inom socialtjänsten skall präglas av respekt för den unges integritet och människovärde.¹³²

---

¹²⁵ Föräldrabalk, 6 kap. 2a §.

¹²⁶ LVU, 36 §.

¹²⁷ Prop. 2002/03:53, s. 79.

¹²⁸ Barnkonventionen, artikel 12.

¹²⁹ LVU, 36 §.

¹³⁰ Förvaltningsprocesslag (1971:291), 8 §.

¹³¹ Prop. 2002/03:53, s. 81.

¹³² LVU, 1 § 1 st.

Då LVU endast reglerar beslut och åtgärder som riktar sig till barn och unga, när det föreligger en påtaglig risk för att dess utveckling eller hälsa skadas och regleringen ofta är tillämplig i förhållande till de mest utsatta unga personerna i samhället, torde det vid bedömningen av vilka åtgärder som skall vidtas inte finnas något annat intresse av samma tyngd som vad som kan anses vara det bästa för den unge. Hänsyn till den unges bästa skall således alltid ges företräde vid en konflikt mellan den unges behov och andra intressen.

Den närmare innebörden av begreppet ”barnets bästa” är inte definierat i någon lag, det är inte heller möjligt att ge uttrycket en precis definition. Det måste göras en bedömning av de individuella förhållandena i varje enskilt fall. Såväl kortsiktiga som långsiktiga effekter för barnet eller den unge i fråga måste beaktas, liksom dennes psykiska och fysiska välbefinnande och utveckling.¹³³ Bedömningen av vad som kan anses vara barnets, eller den unges, bästa utgör en process med flera steg, där hänsyn skall tas till såväl vetenskap, beprövad erfarenhet och underlag från närstående samt yrkespersoner med kunskaper om barnet i fråga, som till de uppgifter och den inställning som den unge själv framför. Respekten för den unges integritet och människovärde skall ligga till grund för bedömningen.¹³⁴

---

¹³³ Prop. 2002/03:53, s.77.

¹³⁴ Prop. 2012/13:10, s. 36.

4 Alternativa vårdformer

4.1 Kriminalvården

Av en grundläggande princip inom kriminalpolitiken och i det svenska rättsystemet, följer att unga lagöverträdare skall hållas ifrån kriminalvården och fängelsestraff i så stor utsträckning som möjligt.¹³⁵ Rätten får endast döma till fängelse vid synnerliga skäl, då ett brott begåtts av en person under 18 år.¹³⁶ Då det gäller ett brott som har begåtts av en person över 18 år, men innan fyllda 21 år, gäller att fängelse endast får utdömas då det föreligger särskilda skäl.¹³⁷

Om en person som ännu inte fyllt 21 år har begått ett brott, kan domstolen under vissa förutsättningar överlämna den unge för särskild vård genom SoL, alternativt LVU, som påföljd för brottet. Vården skall syfta till att motverka att den unge utvecklas på ett ogynnsamt sätt. För att sådan vård skall kunna utdömas, krävs det att personen i fråga är under 21 år, samt att ett särskilt behov av vård föreligger.¹³⁸ Ett behov av mer ingripande åtgärder måste således konstateras, för att ungdomsvård skall kunna utdömas. I de fall ett särskilt vårdbehov inte kan konstateras, kan det istället bli aktuellt med ungdomstjänst.

Utrymmet för att tillämpa ungdomsvård som en påföljd för brott torde i allmänhet vara mindre för de personer som är i åldrarna 18–21 år, då det finns fler möjligheter till andra påföljder, så som skyddstillsyn, efter det att personen fyllt 18 år. Om det emellertid är så att LVU kan komma att bli tillämplig, torde det inte spela någon roll att personen i fråga har fyllt 18 år, så som lagen ser ut idag.¹³⁹

---

¹³⁵ Lundgren, Sunesson och Thunved a.a. s. 360.

¹³⁶ BrB, 30 kap. 5 § 1 st.

¹³⁷ BrB, 30 kap. 5 § 2 st.

¹³⁸ BrB, 32 kap. 1 § 1 st.

¹³⁹ Borgeke, Martin: *Att bestämma påföljd för brott*, 2:1 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2012, s. 422.

I enlighet med BrB får ungdomsvård endast utdömas i de fall då de planerade åtgärderna kan anses vara tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art, samt med hänsyn till den unges tidigare brottslighet.¹⁴⁰ Om påföljden skall bestämmas till LVU-vård, med placering på ett hem enligt 12 § LVU, torde denna påföljd även vara lämplig vid allvarligare brottslighet.¹⁴¹

4.2 Lagen om vård av missbrukare

LVM är, liknande LVU, ett komplement till den vård som kan ges på frivillig väg genom SoL.¹⁴² Vården som ges med stöd av LVM skall grundas på respekt för den enskildes bestämmanderätt och integritet. Vården skall utformas och genomföras i samverkan med den enskilde, så långt detta är möjligt.¹⁴³ En missbrukare kan dock bli tvångsomhändertagen, förutsatt att de i lagen angivna förutsättningarna är uppfyllda.¹⁴⁴

Den tvångsvård som kan beredas med stöd av LVM skall syfta till att motivera missbrukaren till fortsatt behandling under frivilliga former samt att ge denne stöd för att komma ifrån sitt missbruk.¹⁴⁵

Om de förutsättningar som ges i lagen är uppfyllda, skall tvångsvård beslutas. För att sådan vård skall bli aktuell krävs det att det föreligger ett behov av vård för att komma ifrån ett fortgående missbruk av alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel. Detta vårdbehov skall inte kunna tillgodoses enligt SoL, eller på något annat sätt, för att LVM skall bli tillämplig. Vidare krävs att en person till följd av missbruket utsätter sin fysiska eller psykiska hälsa för allvarlig fara, löper en uppenbar risk att

---

¹⁴⁰ BrB, 32 kap. 1 § 2 st.

¹⁴¹ Lundgren, Sunesson och Thunved a.a. s. 359.

¹⁴² Lundgren, Sunesson och Thunved a.a.s. 440.

¹⁴³ LVM, 1 §.

¹⁴⁴ LVM, 2 §.

¹⁴⁵ LVM, 3 §.

förstöra sitt liv, eller kan befaras komma att allvarligt skada sig själv eller någon närstående.¹⁴⁶

För att tvångsvård skall kunna beredas krävs det att det föreligger ett fortgående missbruk. Med detta avses ett förhållandevis intensivt eller regelbundet missbruk. Det krävs dock inte att det skett en allvarlig olycka eller liknande på grund av missbruket, eller att ett beroende måste konstateras. Ett tillfälligt missbruk torde således inte kunna föranleda vård med stöd av LVM.

Ett krav för tvångsvård enligt LVM är att vårdbehovet inte kan tillgodoses på annat sätt. Om exempelvis LVU är tillämplig, har den företräde framför LVM.¹⁴⁷

LVM är avsedd att tillämpas i de fall missbruket är så omfattande att allvarliga medicinska eller sociala skadeverkningar är nära förestående. Samhället skall i sådana fall ha en skyldighet att ingripa och bereda missbrukaren tvångsvård, då en underlåtelse att göra detta kan leda till att personen ifråga på grund av sitt missbruk dör, ådrar sig obotliga medicinska skador eller annars slås ut socialt.¹⁴⁸ Det gäller sålunda ofta situationer som handlar om en persons liv och hälsa som utsätts för allvarlig fara, då vård med stöd av LVM skall beslutas.

Intensiva debatter har förts i förhållande till frågan om huruvida tvång skall kunna tillämpas i relation till vuxna personer med missbruksproblem. Det har framhävts att en vuxen människa själv måste ha rätt att bestämma över sitt liv och över hur denne vill leva. Som har redogjorts för kan dock tvång tillämpas i förhållande till denna personkategori. Samhället kan idag ingripa då missbruket utgör en allvarlig fara för en persons liv eller hälsa.¹⁴⁹

---

¹⁴⁶ LVM, 4 §.

¹⁴⁷ Prop. 1981/82:8, s. 39f.

¹⁴⁸ Lundgren, Sunesson och Thunved a.a. s. 444.

¹⁴⁹ Svensson, Gustav: ”Tvång i socialtjänsten. Förutsättningarna för tvångsvård i barn- och missbruksärenden”, i Busch, Hillevi (red) Tvångsvård i ett juridiskt perspektiv, Statens institutionsstyrelse, SiS, 2014, s 9

4.3 Lagen om psykiatrisk tvångsvård

Vård som ges med stöd av lagen om psykiatrisk tvångsvård¹⁵⁰ kan antingen ges som sluten psykiatrisk tvångsvård eller, efter sådan vård, som öppen psykiatrisk tvångsvård. Med sluten psykiatrisk tvångsvård menas sådan vård som ges då patienten är intagen på en sjukvårdsinrättning. Annan vård enligt lagen benämns som öppen psykiatrisk tvångsvård.¹⁵¹

Öppen psykiatrisk tvångsvård kan endast ges efter sluten psykiatrisk vård. Om förutsättningarna för sådan sluten vård inte föreligger, kan således vård med stöd av LPT ej inledas. Såväl den öppna, som den slutna psykiatriska tvångsvården utgör tvångsvård. Syftet med vården är att patienten i fråga skall medverka till fortsatt frivillig vård.¹⁵²

För att vård med stöd av LPT skall kunna ges krävs det att patienten lider av en allvarlig psykisk störning. Personen skall på grund av sitt psykiska tillstånd samt sina personliga förhållanden i övrigt ha ett oundgängligt behov av sådan psykiatrisk vård som ges vid en sjukvårdsinrättning för kvalificerad dygnetruntvård. Vidare krävs för tillämpning av LPT, att patienten motsätter sig vård som ges med stöd av lagen.¹⁵³ Enbart en utvecklingsstörning får ej läggas till grund för tvångsvård enligt LPT.¹⁵⁴

Inom begreppet allvarlig psykisk störning faller psykiska sjukdomar, samt sådana psykiska abnormiteter som inte är psykisk sjukdom eller psykisk utvecklingsstörning. I förarbetena till lagen anges att, som allvarlig psykisk störning torde i första hand räknas tillstånd av psykotisk karaktär, vilket är ett tillstånd med störd realitetsvärdering, med symtom så som vanföreställningar, hallucinationer samt bristande förmåga till orientering i vardagen. Även sådana allvarliga depressioner som medför självmordstankar, samt svårartade personlighetsstörningar har angetts som

---

¹⁵⁰ Lag (1991:128) om psykiatrisk tvångsvård.

¹⁵¹ LPT, 2 § 1 st.

¹⁵² LPT, 2 § 2 st.

¹⁵³ LPT, 3 §.

¹⁵⁴ LPT, 3 § 3 st.

typsituationer då beredning av tvångsvård bör aktualiseras. Som allvarlig psykisk störning torde även räknas alkoholpsykoser samt sådana andra situationer då det föreligger en uppenbar fara för en missbrukares fysiska hälsa, eller liv då denne har kommit in i ett allvarligt förvirringstillstånd. Även abstinensstillstånd kan vid tillräcklig allvarlighetsgrad komma att i kortare perioder räknas som allvarlig psykisk störning.¹⁵⁵

Ett villkor för att tvångsvård skall kunna ges med stöd av LPT är att vårdbehovet skall anses vara oundgängligt. I denna bedömning måste hänsyn tas till den aktuella situationen. Vård får således inte ges endast då sådan vård kan te sig oundgänglig på sikt. Vårdbehovet måste vidare föreligga på grund av den psykiska störningen.¹⁵⁶ En psykisk störning, oavsett hur djup störningen är, bör inte i sig själv föranleda en tvångsintagning. Vid bedömningen av behovet av tvångsvård bör risken för patientens liv eller hälsa vara avgörande. Vårdbehovet skall vara så uttalat att det endast kan bli tillgodosett genom sådan tvångsvård.¹⁵⁷

En psykisk störning kan inte i sig självt läggas till grund för vård med stöd av LVU.¹⁵⁸ Att det finns en psykiatrisk grundproblematik hindrar inte tillämpningen av LVU, men det utgör inte heller en tillräcklig grund för lagens tillämpning.¹⁵⁹ Om en person är omhändertagen med stöd av LVU, finns det inga lagliga hinder mot att även tillämpa LPT, i de fall den senare lagen också kan anses tillämplig. Vård enligt LVU upphör således inte att gälla enbart för att vård även ges med stöd av LPT. LVU-vården bör dock upphöra i de fall hela den unges vårdbehov kan tillgodoses med stöd av LPT.¹⁶⁰ Gällande vissa genomgripande störningar i en persons utveckling, så som autistiska syndrom, Aspergers syndrom, ADHD och Tourettes, torde

---

¹⁵⁵ Prop. 1990/91:58, s. 84ff.

¹⁵⁶ Grönwall, Lars och Holgersson, Leif: *Psykiatrin, tvånget och lagen: en lagkommentar i historisk belysning*, 5 uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2014, s. 75f.

¹⁵⁷ Prop. 1990/91:58, s. 91.

¹⁵⁸ Prop. 2002/03:53, s. 88.

¹⁵⁹ RÅ 2010 ref. 24.

¹⁶⁰ Prop. 1990/91:58, s. 94; Prop. 2002/03:53, s. 89.

det endast vara det autistiska syndromet som kan anses utgöra en allvarlig psykisk störning.¹⁶¹

Som tidigare nämnts är det inte möjligt att bereda en person tvångsvård med stöd av LVU, då dennes missbruk, brottsliga verksamhet eller socialt nedbrytande beteende är att anse som ett symtom på en psykisk störning.¹⁶²

---

¹⁶¹ SOU 1998:32, s. 227.

¹⁶² Se kapitel 2.4.3 och RÅ 2010 ref 24.

5 Europakonventionen

5.1 Allmänt om konventionen

Som svar på alla de övergrepp som skett mot enskilda människor under såväl mellankrigstiden, som under andra världskriget bildades år 1949 Europarådet. För att förhindra liknande händelser i framtiden, samt för att främja samarbetet mellan demokratiska europeiska stater och för att stärka skyddet för de mänskliga rättigheterna, påbörjades arbetet med att utarbeta en konvention. Den 4 november 1950 undertecknades den *europaiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna*; Europakonventionen.¹⁶³ Ett flertal tilläggsprotokoll har sedan dess upprättats, varav flera medför ytterligare rättigheter för enskilda under jurisdiktionen av en till konventionen och protokollen tillträd stat. Konventionen, samt dess tilläggsprotokoll är bindande för de stater som tillträtt konventionen, respektive tilläggsprotokollen.¹⁶⁴ De rättigheter som följer av konventionen skall tillerkännas var och en som befinner sig under en fördragsslutande parts jurisdiktion.¹⁶⁵

Sverige ratificerade konventionen år 1953,¹⁶⁶ och år 1994 inkorporerades konventionen med svensk rätt. Av lagtexten följer att konventionen, samt dess tilläggsprotokoll, skall gälla som lag här i landet.¹⁶⁷ Vidare har en bestämmelse i regeringsformen upptagits, som stadgar att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden som följer av konventionen.¹⁶⁸

---

¹⁶³ Danielius, Hans: *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, 4 uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012, s. 17.

¹⁶⁴ Nilsson, Mattias och Lundberg, Jenny: *Europarätten: en introduktion till EU-rätten och Europakonventionen*, 4 uppl., Jure förlag, Stockholm, 2010, s. 106f.

¹⁶⁵ Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, artikel 1.

¹⁶⁶ Danielius, s. 37.

¹⁶⁷ Lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

¹⁶⁸ Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform, 2 kap 19 §.

Vid en uttrycklig konflikt mellan Europakonventionen och annan svensk lag, torde svenska domstolar och myndigheter företrädesvis söka att tolka svensk rätt på ett sätt som överensstämmer med konventionens bestämmelser. Europakonventionens betydelse i svensk rättspraxis har alltså ökat och framför allt de högsta instanserna har visat sig klart benägna att vilja undvika ett eventuellt underkännande vid en prövning i Europadomstolen och de svenska domstolarna har sedermera tillmätt konventionen stor betydelse vid sina domslut.¹⁶⁹ Högsta förvaltningsdomstolen har exempelvis bedömt, med hänvisning till konventionen, att ett överklagande till domstol kunde ske, trots att det enligt svensk rätt framgick att en förvaltningsmyndighets beslut ej kunde överklagas.¹⁷⁰ Även Högsta domstolen har i sina domskäl hänvisat till Europakonventionen, och grundat domslut på konventionens artiklar. Domstolen har exempelvis hänvisat till konventionen och Europadomstolens praxis, och utdömt skadestånd, då svensk rätt ej kunde leda till att skadestånd skulle dömas ut.¹⁷¹

5.2 Tolkning av konventionen

För tolkning av internationella traktater går det att återfinna allmänna principer i Wienkonventionen om traktaträtten¹⁷² från år 1969. I enlighet med konventionen är det i första hand dokumentets formuleringar som skall ligga till grund för tolkningen. Uttrycken måste därtill läsas i sitt sammanhang, samt mot bakgrund av traktatens ändamål och syfte.¹⁷³ Utöver sammanhanget skall hänsyn också tas, bland annat, till efterföljande praxis vid tillämpningen av traktaten.¹⁷⁴ Förarbeten till traktater, samt omständigheter vid dess ingående utgör sekundära tolkningsmedel.¹⁷⁵

---

¹⁶⁹ Danelius a.a. s. 39.

¹⁷⁰ Se RÅ 1997 ref. 65 och RÅ 2001 ref. 56.

¹⁷¹ Se NJA 2005 s. 462.

¹⁷² Wienkonventionen om traktaträtten, 1969.

¹⁷³ Wienkonventionen, artikel 31(1).

¹⁷⁴ Wienkonventionen, artikel 31(3b)

¹⁷⁵ Wienkonventionen, artikel 32.

Europadomstolen har länge applicerat Wienkonventionen vid tillämpningen av Europakonventionen. Strukturen av dess domar, där omständigheter samt tillämpliga rättsregler genomgås före det att argument och slutsatser presenteras, leder till att förarbeten till konventionen tas upp innan Wienkonventionens artiklar tillämpas. Det kan förefalla sig så att domstolen vänder på tolkningsprinciperna i Wienkonventionen, enligt vilken förarbeten skall fungera som en sekundär källa. Istället är det snarast så att domstolen påbörjar tolkningsanalysen efter det att omständigheterna och bakgrunden till artiklarna har lagts fram, och då denna analys påbörjas, tillämpas även Wienkonventionen och dess tolkningsregler.¹⁷⁶

Europadomstolen har vid ett flertal tillfällen framhållit vikten av att tolka konventionen dynamiskt, med hänsyn till förändringar i rättsuppfattningen och samhällsutvecklingen. Konventionsbestämmelsernas närmare innebörd kan således förändras över tid.¹⁷⁷

I sin rättspraxis har Europadomstolen utvecklat ett flertal tolkningsprinciper. Domstolen har poängterat betydelsen av att begrepp i konventionen ges en autonom tolkning, genom vilken uttrycken skall tolkas på ett sätt som är oberoende av innebörden av motsvarande begrepp i de nationella rättssystemen. Detta anses särskilt viktigt för att en europeisk minimistandard skall kunna etableras och upprätthållas. Exempelvis skall begreppet ”frihetsberövande”, som förekommer i artikel 5 i konventionen, således tolkas fristående från den innebörd uttrycket har i de nationella rättssystemen.¹⁷⁸

En annan princip som har utvecklats i domstolens praxis är den om vilken en ”margin of appreciation”, en nationell tolkningsmarginal, ges till konventionsstaterna. Europadomstolens arbete består i att kontrollera att konventionens bestämmelser efterföljs. Det brukar dock anses ostridigt att

---

¹⁷⁶ Gardiner, Richard K: *Treaty Interpretation*, Oxford University Press, New York, 2008, s. 120.

¹⁷⁷ White, Robin C.A. och Ovey, Clare: *The European Convention on Human Rights*, 5 uppl., Oxford University Press, Oxford, 2010, s. 64f.

¹⁷⁸ Danelius a.a. s. 51.

domstolarna i konventionsstaterna ofta har bättre förutsättningar för att göra vissa bedömningar, som rör bland annat bevisvärdering och tillämpning av nationell rätt, än vad en internationell domstol har. I enlighet med den så kallade fjärdeinstansformeln, anser sig Europadomstolen i de flesta fall inte vara behörig att överpröva frågor som härrör sig till dessa kategorier.¹⁷⁹ Konventionsstaterna lämnas således en ”margin of appreciation”, men denna är alltid underställd en eventuell slutlig bedömning av Europadomstolen.¹⁸⁰ Hur vid tolkningsmarginal Europadomstolen lämnar till de nationella domstolarna varierar beroende på vilken rättighet som har blivit begränsad, samt vilket syfte som har legat bakom den aktuella begränsningen.¹⁸¹ I de fall begränsningen berör en viktig del av en persons existens eller identitet, blir den nationella tolkningsmarginalen som utgångspunkt snäv.¹⁸² Om det istället handlar om en fråga kring vilken ingen generell europeisk uppfattning råder, kan istället den nationella tolkningsmarginalen bli vidare. Resultatet av en sådan bedömning av den nationella domstolen godtas då av Europadomstolen som utgångspunkt, om inte resultatet är uppenbarligen felaktigt.¹⁸³¹⁸⁴

Proportionalitetsprincipen är ytterligare en viktig princip som skall genomsyra tillämpningen av Europakonventionen. Endast åtgärder som kan anses vara rimliga i förhållande till det ändamål de är avsedda att tillgodose, kan vara konventionsenliga. Om de, till sin typ annars konventionsenliga, åtgärderna bedöms vara oproportionerliga kan de utgöra ett konventionsbrott.¹⁸⁵

---

¹⁷⁹ Danelius a.a. s. 52.

¹⁸⁰ Handyside mot Förenade kungariket, ansökan nr. 5493/72, dom av den 7 december 1976, para. 49.

¹⁸¹ Smith och Grady mot Förenade kungariket, ansökan nr. 33985/96; 33986/96, dom av den september 1999, para. 88.

¹⁸² Dickson mot Förenade kungariket, ansökan nr. 44362/04, dom av den 4 december 2007, para 78. Se även Smith och Grady mot Förenade kungariket, para 89; Dudgeon mot Förenade kungariket, ansökan nr. 7525/76, dom av den 22 oktober 1981, para 52.

¹⁸³ Översatt från engelska: ”manifestly without reasonable foundation”.

¹⁸⁴ Dickson mot Förenade kungariket, para. 78.

¹⁸⁵ Danelius a.a. s. 53.

5.3 Prövning och påföljder

Om ett mål har tagits upp för prövning, får domstolen när som helst under processen ställa sig till parternas förfogande i syfte att nå en förlikning. Om en förlikning nås skall målet avskrivas genom ett kort beslut.¹⁸⁶

Om en förlikning inte nås, fortsätter målet för vidare prövning. Om domstolen finner att ett konventionsbrott föreligger kan den förfördelade parten tillerkännas skälig gottgörelse.¹⁸⁷ I många fall utdömes skadestånd, då såväl ekonomisk som ideell skada kan ersättas, samt skälig ersättning för processkostnader.¹⁸⁸ I vissa fall kan själva konstaterandet att ett konventionsbrott föreligger anses utgöra tillräcklig gottgörelse.¹⁸⁹ Det handlar då om fall där kränkningen varit av formell art, eller då kränkningen endast varit av mindre betydelse för klaganden.¹⁹⁰ Utöver ett eventuellt skadestånd, blir lagstiftning eller andra åtgärder ofta nödvändiga till följd av en fällande dom.¹⁹¹ En stat kan åläggas konkreta förpliktelser för att tillgodose de krav som ställs av Europadomstolen, för att begränsa eller undanröja effekterna av det konventionsbrott som har konstaterats.¹⁹²

Fördragsstaterna har förbundit sig att rätta sig efter domstolens domar, i de mål till vilka de är parter.¹⁹³ Om exempelvis ett skadestånd döms ut, är fördragsstaterna således bundna att betala detsamma. Det är Europarådets ministerkommitté som skall övervaka domens verkställande.¹⁹⁴

---

¹⁸⁶ Europakonventionen, artikel 39.

¹⁸⁷ Europakonventionen, artikel 41.

¹⁸⁸ Danelius a.a. s. 55.

¹⁸⁹ Danelius a.a. s. 33.

¹⁹⁰ Danelius a.a. s. 55.

¹⁹¹ Danelius a.a. s. 33.

¹⁹² Danelius a.a. s. 55.

¹⁹³ Europakonventionen, artikel 46(1).

¹⁹⁴ Europakonventionen, artikel 46(2).

5.4 Rätt till frihet och säkerhet

5.4.1 Allmänt

Artikel 5 i Europakonventionen stadgar att var och en har rätt till frihet och personlig säkerhet.¹⁹⁵ Till skillnad från de flesta andra artiklar i konventionen, är förevarande artikel mycket detaljerat utformad. Bestämmelsen innehåller en uttömmande lista om sex kategorier under vilka ett frihetsberövande kan anses vara konventionsenligt.¹⁹⁶ Ett frihetsberövande som sker under andra omständigheter än de som räknas upp i artikeln utgör således ett konventionsbrott.

Artikeln innehåller även särskilda rättssäkerhetsgarantier för personer som har blivit frihetsberövade.¹⁹⁷ Vidare föreskrivs det att var och en som har blivit frihetsberövad på ett konventionsstridigt sätt skall ha rätt till skadestånd.¹⁹⁸

Att artikel 5, utöver rätten till frihet, behandlar rätten till säkerhet skall inte ses som att den senare rätten kan stå för sig själv.¹⁹⁹ De två rättigheterna måste läsas tillsammans, och ”säkerhet” skall ses mot bakgrund av den ”frihet” som regleras.²⁰⁰ Innebörden av uttrycket ”personlig säkerhet” har av Europadomstolen kommit att tolkas som ett krav på rättssäkerhet vid frihetsberövanden.²⁰¹

För att det skall föreligga ett frihetsberövande i enlighet med artikel 5 krävs det att ett objektivet rekvisit ligger för handen, som utgör ”a person’s confinement in a particular restricted space for a not negligible length of time”. Vidare skall även ett subjektivt rekvisit vara uppfyllt, som kräver att

---

¹⁹⁵ Europakonventionen, artikel 5.

¹⁹⁶ Grabenwarter, Christoph: *European Convention on Human Rights: Commentary*, Beck, München, 2014, s. 64.

¹⁹⁷ Europakonventionen, artikel 5(2-5).

¹⁹⁸ Europakonventionen, artikel 5(5).

¹⁹⁹ Danelius a.a. s. 100.

²⁰⁰ Grabenwarter a.a. s. 64.

²⁰¹ Giorgi Nikolaishvili mot Georgien, ansökan nr. 37048/04, dom av den 13 januari 2009, para 53. (I rättsfallet, engelska: ”legal certainty”).

det ej föreligger ett samtycke till frihetsberövandet i fråga.²⁰² Vid bedömningen av om ett frihetsberövande har ägt rum, måste hänsyn tas till de specifika omständigheterna i varje enskilt fall. Ett flertal kriterier så som arten av restriktionen, dess varaktighet, samt dess effekter måste beaktas.²⁰³ I de fall som berör personer som har blivit frihetsberövade genom placering på viss institution, är just frågan om huruvida samtycke har förelegat, eller om placeringen har skett under tvång avgörande.²⁰⁴

I ett mål hade Europadomstolen att ta ställning till huruvida det skett ett otillåtet frihetsberövande då en ung kvinna, som var myndig, hade placerats på en psykiatrisk klinik på sin fars begäran. Det var inte ostridigt huruvida kvinnan själv hade samtyckt till intagningen på kliniken. Domstolen konstaterade att rätten till personlig frihet är så viktig att ett antagande om att samtycke getts inte var tillräckligt. Att kvinnan vid ett flertal tillfällen försökt avvika från kliniken och blivit återhämtad av polis tydde på att hon inte lämnat sådant samtycke som skulle krävas för att det inte skulle röra sig om ett frihetsberövande.²⁰⁵ I ett annat fall kom domstolen fram till att det inte hade skett ett frihetsberövande, då en 12-årig pojke hade blivit intagen på en psykiatrisk avdelning på ett sjukhus på begäran av sin mor, som även var pojkens vårdnadshavare. Pojken var intagen under 5 ½ månader och förhållandena på sjukhuset var ämnade att likna ett vanligt hem så långt som möjligt. Efter tillåtelse från personal fick pojken gå ut och träffa vänner och familj. Han gick även i skolan under tiden för intagningen. Trots att pojken, då han försökt rymma, blivit återförd av polis, menade domstolen att detta var passande för barn i hans ålder, även vid den omständigheten att återförandet hade skett till barnets vårdnadshavare. Restriktionerna på sjukhuset hade varit likvärdiga sådana på ett vanligt sjukhus för barn i 12-årsåldern, och då pojkens intagning grundade sig på en rättmätig utövning av hans mors föräldramyndighet och hon när som helst kunde flytta pojken från institutionen, kunde intagningen inte betraktas som ett

---

²⁰² Storck mot Tyskland, ansökan nr. 61603/00, dom av den 16 juni 2005, para 74.

²⁰³ Engels m.fl. mot Nederländerna, ansökan nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, dom av den 8 juni 1976, para 59.

²⁰⁴ Danelius a.a. s. 102.

²⁰⁵ Storck mot Tyskland.

frihetsberövande.²⁰⁶ I ytterligare ett annat fall kom Europadomstolen till slutsatsen att ett frihetsberövande hade skett då en autistisk man med självdestruktivt beteende, som inte var kapabel att lämna samtycke, förts till sjukhus för vård på grund av sitt självskadebeteende. Vårdarna hade haft fullständig och effektiv kontroll bland annat över klagandens vård samt över hans möjligheter att förflytta sig. I förevarande fall var klaganden under sådan kontroll och övervakning att han inte hade kunnat lämna sjukhuset, även om han så hade önskat. Domstolen fann att han utsatts för ett frihetsberövande i strid med artikel 5.²⁰⁷ I ett fall som gällde en demenssjuk kvinna som av schweiziska myndigheter placerats på ett vårdhem då hon vanvårdats i sitt eget hem, kom Europadomstolen till slutsatsen att kvinnan ej hade blivit utsatt för ett frihetsberövande. Domstolen lade bland annat särskild vikt vid den omständigheten att kvinnan var obestämd i fråga om vård, då hon efter placeringen uttalat att hon inte var missnöjd med vårdhemmet hon vistades på och då hon samtyckte till att stanna där efter sin placering.²⁰⁸ Huruvida det föreligger ett samtycke till intagning på en institution är således av avgörande betydelse för frågan om ett frihetsberövande har skett.

Vid bedömningen av om ett frihetsberövande skett lade domstolen vid ett annat fall särskild vikt vid myndigheternas inblandning i intagningen på institutionen i fråga, de regler om permission som förelåg vid institutionen, där den intagne behövde personalens godkännande innan han kunde lämna hemmet, sammantaget med åtgärdernas längd, samt det faktum att samtycke till intagningen ej förelåg. Domstolen fann att ett frihetsberövande i konventionens mening hade skett.²⁰⁹

Rätten till personlig frihet och säkerhet, som regleras i konventionens femte artikel måste skiljas från var och ens rätt till rörelsefrihet, som går att

---

²⁰⁶ Nielsen mot Danmark, ansökan nr. 10929/84, dom av den 28 november 1988.

²⁰⁷ H.L. mot Förenade kungariket, ansökan nr. 45508/99, dom av den 5 oktober 2004.

²⁰⁸ H.M. mot Schweiz, ansökan nr. 39187/98, dom av den 26 februari 2002.

²⁰⁹ Stanev mot Bulgarien, ansökan nr. 36760/06, dom av den 17 januari 2012.

återfinna i konventionens fjärde tilläggsprotokoll.²¹⁰ Domstolen har uttalat att det vid prövningen av om huruvida ett frihetsberövande har skett, måste ske en utvärdering av de specifika omständigheterna i varje enskilt fall och hänsyn särskilt måste tas till åtgärdernas typ, varaktighet och effekter. Skillnaden mellan ett frihetsberövande och en begränsning av en persons rörelsefrihet är en gradfråga som handlar om de vidtagna åtgärdernas intensitet.²¹¹

Utöver de uttömmande kategorier över tillåtna frihetsberövanden som går att återfinna i artikel 5, innehåller bestämmelsen förutsättningar som skall garantera rättssäkerhet, som även måste vara uppfyllda för att ett frihetsberövande skall kunna anses vara konventionsenligt. I enlighet med konventionstexten måste varje frihetsberövande ha skett enligt den ordning som lagen föreskriver. Varje åtgärd måste dessutom vara laglig.²¹² Det är således en hänvisning till de nationella rättssystemen, och ett krav på att de frihetsberövanden som sker måste ha stöd i den inhemska lagen. Lagen måste även vara allmänt tillgänglig, samt tillräckligt tydlig för att ett frihetsberövande som är grundat därpå, skall vara rimligt förutsebart.²¹³ Ett frihetsberövande får således ej ske på godtyckliga grunder.²¹⁴ Även proportionalitet, som är en princip som skall genomsyra tillämpningen av hela konventionen, måste ges stor vikt vid bedömningen av om ett frihetsberövande kan anses vara i enlighet med konventionen. Om frihetsberövandet framstår som oproportionerligt i förhållande till det syfte åtgärden hade, är det att anse som konventionsstridigt.²¹⁵ Ett frihetsberövande är en ingripande åtgärd, och måste tillämpas endast i de fall mindre ingripande åtgärder ej kan användas. I bedömningen av ett frihetsberövandes giltighet, kan dess längd vara en viktig faktor att ta hänsyn till.²¹⁶

---

²¹⁰ Europakonventionen, protokoll nr 4, artikel 2.

²¹¹ Ashingdane mot Förenade kungariket, ansökan nr. 8225/78, dom av den 28 maj 1985.

²¹² Europakonventionen, artikel 5.

²¹³ Danelius a.a. s. 103.

²¹⁴ Grabenwarter a.a. s. 70.

²¹⁵ Danelius a.a. s. 104.

²¹⁶ Grabenwarter a.a. s. 71.

5.4.2 Kategorier av tillåtna frihetsberövanden

Som tidigare konstaterats innehåller artikel 5 i Europakonventionen en uttömmande lista över sådana frihetsberövanden som kan anses vara konventionsenliga. Den katalog som går att återfinna i artikeln innehåller sex kategorier med eventuellt tillåtna frihetsberövanden.²¹⁷ Under förutsättning att de rättssäkerhetsgarantier som förses i artikeln följs, kan ett frihetsberövande anses vara konventionsenligt om det faller inom någon av följande kategorier; då det rör sig om verkställighet av frihetsstraff efter fällande dom av behörig domstol,²¹⁸ då ett frihetsberövande skett på grund av underlåtenhet att uppfylla ett domstolsföreläggande eller för fullgörande av lagligen föreskriven skyldighet,²¹⁹ vid anhållande eller häktning,²²⁰ omhändertagande av underårig,²²¹ frihetsberövanden för att förhindra spridning av smittosam sjukdom, för psykiatrisk vård, eller då en person är alkohol- eller drogmissbrukare,²²² eller frihetsberövande inför utvisning eller utlämning.²²³ Grunderna för frihetsberövanden skall ges en snäv tolkning då dess laglighet utreds. Mål som tas upp till prövning kan hamna inom flera kategorier över tillåtna frihetsberövanden då grunderna ej utesluter varandra.²²⁴

Det är omhändertaganden av unga, samt grunden för att frihetsberöva missbrukare som närmare kommer att studeras.

5.4.3 Omhändertagande av underåriga

I enlighet med den svenska versionen av Europakonventionen, framgår det att ett frihetsberövande får ske genom ett lagligen meddelat beslut för att

---

²¹⁷ Europakonventionen, artikel 5.

²¹⁸ Europakonventionen, artikel 5(1)(a).

²¹⁹ Europakonventionen, artikel 5(1)(b).

²²⁰ Europakonventionen, artikel 5(1)(c).

²²¹ Europakonventionen, artikel 5(1)(d).

²²² Europakonventionen, artikel 5(1)(e).

²²³ Europakonventionen, artikel 5(1)(f).

²²⁴ Harris, D.J., O'Boyle, M., Bates, E.P. och Buckley, C.M.: *Law of the European Convention on Human Rights*, 2 uppl., Oxford University Press, Oxford, 2009, s. 137f.

underårig skall undergå skyddsufffostran, eller för att ställas inför behörig rättslig myndighet.²²⁵

Uttrycket ”skyddsufffostran” som används i konventionen kan i Sverige jämföras med ett omhändertagande enligt LVU.²²⁶ Begreppet ”skyddsufffostran” upptogs i svensk lag år 1924 genom lagen om samhällets barnavård²²⁷, då barnavårdsnämnder skulle inrättas i varje kommun, för att ansvara för all kommunal barnavård. I lagen skildes det på omhändertaganden för skyddsufffostran och omhändertaganden för samhällsvård. Medan samhällsvård endast kunde bli aktuellt med föräldrarnas samtycke, och särskilt innefattade hjälp åt fattiga, handikappade och övergivna barn, kunde omhändertaganden för skyddsufffostran ske utan föräldrarnas samtycke och syftade till att ge hjälp åt vanvårdade och vanartade barn och unga. Idag har de lagar som reglerade samhällsvård och skyddsufffostran kommit att ersättas av SoL och LVU.²²⁸

I ett fall från 2011 hade fem personer under 18 år från Bulgarien placerats på en institution, där de stod under konstant övervakning och där de endast fick lämna hemmet efter tillstånd. Anledningen till omhändertagandet hade framför allt varit personernas anti-sociala beteende, då de bland annat ägnat sig åt lösdriveri, prostitution och skolkning. De hade även vid ett flertal tillfällen rymt hemifrån. Europadomstolen konstaterade att det handlade om frihetsberövanden av de fem flickorna, och lade vid bedömningen särskild vikt vid att de ej fått lämna institutionen utan tillstånd och utan att personal följde med dem, den kontinuerliga övervakningen samt den omständigheten att polis hämtat personer som rymt från anläggningen. Domstolen fann dock att frihetsberövandena i sig inte hade skett i strid med konventionen.²²⁹

Domstolen konstaterade att det i den bulgariska lagen ej fanns en definition eller någon uttömmande lista över vad som skulle anses utgöra ett anti-

---

²²⁵ Europakonventionen, artikel 5(1)(d).

²²⁶ Nilsson och Lundberg a.a. s. 126f.

²²⁷ Lagen (1924:361) om samhällets barnavård.

²²⁸ SOU 2011:9, s. 147f.

²²⁹ A. m.fl. mot Bulgarien, ansökan nr. 51776/08, dom av den 29 november 2011.

socialt beteende. Europadomstolen kunde dock konstatera att det utvecklats nationell rättspraxis varvid prostitution, lösdriveri och fall då barn rymt hemifrån, kunde anses vara grund för att omhänderta berörda personer, då det ansågs utgöra sådant anti-socialt beteende som angavs i den nationella lagen. På denna punkt hade alltså inget konventionsbrott skett.²³⁰

I enlighet med konventionstexten skall det, för tillämpning av artikel 5(1)(d), vara fråga om en underårig som har berövats friheten. Det har argumenterats att uttrycket ”underårig” måste hänföras till en nationell kontext då artikeln skall tillämpas. Om en person sålunda faller inom vad som kan kategoriseras som ”underårig” i enlighet med nationell rätt, kommer Europadomstolen med största sannolikhet inte att pröva denna fråga, förutsatt att åldersgränsen inte tillämpas på ett godtyckligt eller olagligt sätt. Konventionsstaterna har ofta en vid nationell bedömningsmarginal i fråga om minimiåldersgränser. Om en åldersgräns skulle skilja sig markant mellan en stat, i förhållande till resterande konventionsstater, skulle dock den nationella bedömningsmarginalen troligen komma att bli betydligt snävare.²³¹

Då artikel 5 i Europakonventionen reglerar frihetsberövanden, som är en väldigt ingripande åtgärd, och de nationella myndigheterna har mycket vida befogenheter gällande just underåriga är det viktigt att reda ut när en person ej längre kan anses falla under denna kategori. Redan år 1972 kom en resolution i vilken konventionsstaterna rekommenderades att sänka myndighetsåldern från 21 till 18 år.²³² I ett beslut utfärdat av kommissionen från 1979, sades att en åldersgräns om 18 år torde gälla för vad som kan anses vara en underårig i de flesta konventionsstater vid den tiden.²³³ Artikel

---

²³⁰ <http://sim.law.uu.nl/sim/caselaw/Hof.nsf/e4ca7ef017f8c045c1256849004787f5/8c4a91b5d89b7858c125794f00526551?OpenDocument>. Hämtat: 20 november 2014.

²³¹ Kilkelly, Ursula: *The Child and the European Convention on Human Rights*, Ashgate Publishing, Aldershot, 1999, s. 22–23.

²³² Resolution (72) 29 on the lowering of the age of full legal capacity. Adopted by the Committee of Ministers on 19 September 1972.

²³³ X mot Schweiz, ansökan nr. 8500/79, beslut om sakbehandling av ansökan den 14 december 1979.

5 måste läsas i ljuset av såväl resolutionen, som av europeiska standarder.²³⁴ Utgångspunkten för tolkningen av uttryck i konventionen, däribland begreppet underårig, är att uttrycket skall ges en autonom tolkning.

I ett fall från år 2000 har Europadomstolen i detta hänseende kommit att uttala sig om uttrycket ”underårig”²³⁵ i artikel 5(1)(d). Rättsfallet²³⁶ handlade om en brittisk medborgare som under nationell rätt blivit omhändertagen och placerad i en form av ”secure accomodation” som skulle gälla fram till flickans 18-års dag. Flickan var föremål för vård på grund av att hon uppvisat ett självskadebeteende och aggressivitet som endast kunde kontrolleras om hon vistades i en säker miljö, och befann sig under övervakning. Det ansågs föreligga en risk för att hon annars skulle skada såväl sig själv som andra. Det hade gjorts två rapporter om flickans psykiska välmående och en av rapporterna visade att hon led av en obotlig psykopatisk störning. Såväl flickan, som hennes föräldrar motsatte sig omhändertagandet, men hon blev likväl placerad på en ”secure accomodation” efter ett domstolsbeslut.

Flickan klagade till Europadomstolen och åberopade såväl artikel 5, som artikel 3 angående förbud mot tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling och artikel 8 om rätt till skydd för familj- och privatliv.

Klaganden hävdade att det inte fanns någon laglig grund för frihetsberövandet hon utsatts för och att ett brott mot konventionsartikel 5 förelåg bland annat på grund av att hon hade passerat åldern för obligatorisk skolgång och att sådan undervisning som gavs under tiden hon var frihetsberövad, inte kunde anses falla inom artikelns tillämpningsområde.²³⁷

---

²³⁴ http://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_5_ENG.pdf, s. 14. Hämtat: 28 november, 2014.

²³⁵ I den engelska versionen: ”minor”.

²³⁶ Koniarska mot Förenade kungariket, ansökan nr. 33670/96, dom av den 12 oktober 2000.

²³⁷ I enlighet med den engelska originaltexten av konventionens artikel 5(1)(d) är följande frihetsberövande konventionsenligt: ”the detention of a minor by lawful order for the purpose of educational supervision or his lawful detention for the purpose of bringing him before the competent legal authority”.

Domstolen prövade frågan om huruvida klaganden hade varit berövad sin frihet då hon varit placerad i en ”secure accomodation”, som hon hade beskrivit som säkerhetsmässigt likvärdigt med ett fängelse. Domstolen fann att det hade skett ett frihetsberövande i det aktuella fallet. För att ett sådant frihetsberövande skall vara lagligt krävs det att det faller under någon av de kategorier som är uppräknade i artikel 5. Domstolen poängterade att ett frihetsberövande kan vara rättfärdigat under flera punkter i artikeln. I detta fall kunde även punkten e, som ger rätt att i vissa fall frihetsberöva personer på grund av psykisk sjukdom, vara tillämplig, men då punkten d, gällande underåriga, ändå var tillämplig behövde domstolen inte närmare gå in på denna fråga.

Då domstolen skulle pröva huruvida punkten d kunde anses tillämplig i förevarande fall, konstaterade domstolen att flickan var under 18 år och hade varit det under hela den relevanta tidsperioden. Då flickan var under 18 år var hon också underårig, i enlighet med konventionsartikeln, och domstolen kunde sedermera tillämpa punkten d i artikel 5 och gå vidare i prövningen.

Klaganden hävdade att artikeln inte var tillämplig i hennes fall då hon var 17 år och därmed hade passerat åldern för obligatorisk skolgång. Domstolen poängterade då att begränsningen i artikeln hänför sig till att en person är underårig, och inte huruvida en person inte längre går i skolan. Det avgörande var sålunda det faktum att hon vid tillfället var 17 år, och inte hade fyllt 18 år under tiden för hennes frihetsberövande.²³⁸ Domstolen tycks således ha satt en 18-årsgräns för tillämpningen av denna grund för frihetsberövanden.

Europeiska standarder har visat att alla personer under 18 år kan anses vara underåriga. Frågan huruvida en konventionsstat med en högre myndighetsålder än 18, skulle ha möjlighet att rättfärdiga ett

---

²³⁸ Koniarska mot Förenade kungariket.

frihetsberövande genom denna grund har dock ansetts vara osäker.²³⁹ Efter rättsfallet i vilket Europadomstolen tycks ha satt en 18-årsgräns för tillämpningen av denna grund för frihetsberövanden, kan dock en sådan autonom tolkning som eftersträvas i konventionen anses ha tillämpats. Följaktligen torde nationella åldersgränser ha minskad betydelse.

5.4.4 Omhändertagande av missbrukare

I enlighet med artikel 5(1)(e) i konventionen är det möjligt att frihetsberöva en person för att förhindra spridning av smittosam sjukdom eller för att denne är psykiskt sjuk, alkoholmissbrukare, missbrukare av droger eller lösdrivare.²⁴⁰ Bestämmelsen ger till synes de nationella myndigheterna vida befogenheter att ingripa mot just nämnda personkategorier. Dock utgör det underförstådda kravet på proportionalitet en väsentlig begränsning i detta hänseende.²⁴¹

Domstolen har haft tillfälle att uttala sig om hur termen ”alkoholmissbrukare”²⁴² skall tolkas. I ett fall som togs upp till prövning år 2000, hävdade klaganden att den omständigheten att han blivit fördd av polis till ett center för tillnyktring, i vilket han hölls i sex timmar och 30 minuter, stred mot Europakonventionens artikel 5. Klaganden hävdade att hans frihetsberövande inte kunde anses grundat på något av de uttömmande undantag som anges i konventionstexten. Klaganden hävdade att det frihetsberövande han utsatts för inte kunde falla inom konventionens femte artikel, då ett sådant frihetsberövande inte torde kunna grundas på ett enstaka berusningstillfälle och att han inte kunde anses vara en alkoholmissbrukare.

Vid tolkningen av uttrycket ”alkoholmissbrukare” konstaterade domstolen att formuleringen inte kunde ges en sådan strikt mening att endast diagnostiserade alkoholister skulle kunna omfattas av artikeln. Istället tog

---

²³⁹ Harris, O’Boyle, Bates och Buckley a.a. s. 151.

²⁴⁰ Europakonventionen, artikel 5(1)(e).

²⁴¹ Danelius a.a. s. 118.

²⁴² I den engelska versionen: ”alcoholics”.

domstolen hänsyn till det sammanhang inom vilket uttrycket används i konventionen och utvidgade begreppet till att även omfatta sådana situationer då personer som är påverkade av alkohol kan anses utgöra en fara för sig själva, eller för den allmänna ordningen. Frihetsberövandet kan således ha såväl sociala som medicinska grunder, med syfte att skydda alkoholmissbrukaren själv, eller andra, och omfattas av undantaget från rätten till frihet i enlighet med konventionen. Detta torde gälla alla personkategorier under punkten e i artikel 5. Att frihetsberöva en person med stöd av konventionen, endast på grund av att denne intagit alkohol är dock inte möjligt.²⁴³ Hur personen som är påverkad av alkohol beter sig, och om dennes beteende kan anses utgöra en fara för den allmänna ordningen, för sig själv eller andra, är det som måste bedömas. I ett fall från 2004²⁴⁴, hade en kvinna vid fem tillfällen blivit berövad friheten genom att hon vid samtliga tillfällen fått spendera natten i polisarrest efter att hon uppvisat ett sådant beteende att hon ansågs utgöra en fara för den allmänna ordningen. Klaganden hade varit kraftigt berusad och uppvisat ett aggressivt beteende genom att bland annat hota poliser, slå omkring sig med ett läderbälte, samt förbereda sig för att kasta en soptunna mot en polis. Då målet togs upp till prövning i Europadomstolen, ansågs klaganden falla inom kategorin ”alkoholmissbrukare” i enlighet med konventionen. I förevarande fall kom dock domstolen fram till att de frihetsberövanden som skett hade varit konventionsstridiga då den nationella lagen som frihetsberövandena var grundade på inte kunde anses vara tillräckligt tydlig och tillgänglig, för att godtycklighet i tillämpningen skulle kunna undvikas. Vidare poängterade domstolen att det inte angavs någon maximitid för sådana frihetsberövanden som klaganden hade utsatts för, vilket var problematiskt.²⁴⁵

I artikeln finns en grund för att tvångsomhändertaga den som är psykiskt sjuk.²⁴⁶ Begreppet psykiskt sjuk är ett oprecist uttryck vars innebörd kan förändras över tiden. Såvida det inte rör sig om särskilt brådskande

---

²⁴³ Witold Litwa mot Polen, ansökan nr. 26629/5, dom av den 4 april 2000.

²⁴⁴ Hilda Hafsteinsdóttir mot Island, ansökan nr. 40905/98, dom av den 8 juni 2004.

²⁴⁵ Case of Hilda Hafsteinsdóttir mot Island.

²⁴⁶ Europakonventionen, artikel 5(1)(e).

situationer, måste det visas att personen i fråga lider av en psykisk sjukdom, med stöd av objektiv medicinsk sakkunskap. Då den frihetsberövade ej längre kan anses lida av sådan sjukdom skall denne utskrivas.²⁴⁷

Även frihetsberövanden för att förhindra spridning av smittsam sjukdom är tillåtet i enlighet med konventionen. Domstolen har bland annat tagit upp ett fall till prövning där en HIV-smittad man tvångsisolerats enligt smittskyddslagen.²⁴⁸ Vid bedömningen av frihetsberövandets laglighet måste hänsyn tas till sjukdomens art och huruvida den är av så allvarligt slag att dess spridning kan hota folkhälsan och den allmänna säkerheten i samhället, samt huruvida mindre ingripande åtgärder, än ett frihetsberövande, hade kunnat användas för att uppnå samma mål.²⁴⁹

Artikeln har även tillämpats i förhållande till lösdrivare.²⁵⁰ I Sverige var en lösdrivare en person som ”stryker omkring utan att söka ärligen försörja sig och tillika förer ett sådant levnadssätt att våda därav uppstår för allmän säkerhet, ordning och sedlighet.”²⁵¹ Termen lösdrivare användes i lagsammanhang första gången år 1885, i lagen angående lösdrivares behandling.²⁵² Lagen kom att ersättas av en lag om samhällsfarlig asocialitet år 1965, som dock sällan tillämpades och år 1982 upphävdes lagen.²⁵³

5.5 Rätt till skydd för privat- och familjeliv

Rätten till privat- och familjeliv regleras i konventionens artikel 8, som föreskriver att var och en har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens.²⁵⁴ Inskränkningar i denna rätt får endast göras om stöd för detta finnas i artikelns 2:a punkt. Ingripanden får endast göras med stöd av lag, om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med

---

²⁴⁷ Danelius a.a. s. 119f.

²⁴⁸ Enhorn mot Sverige, ansökan nr. 56529/00, dom av den 25 januari 2005.

²⁴⁹ Danelius a.a. s. 118f.

²⁵⁰ De Wilde, Ooms och Versyp mot Belgien, ansökan nr. 2832/66; 2835/66; 2899/66, dom av den 18 juni 1971.

²⁵¹ Nationalencyklopedin: lösdrivare.

²⁵² SFS 1885:27 Lag angående lösdrivares behandling.

²⁵³ Nationalencyklopedin, lösdrivare.

²⁵⁴ Europakonventionen, artikel 8(1).

hänsyn till den nationella säkerheten, den allmänna säkerheten eller landets ekonomiska välstånd. Inskränkningar kan även motiveras med förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral, eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter.²⁵⁵ Inskränkningar får inte tillämpas i andra syften än de som har medgetts i artikeln.²⁵⁶ Att en inskränkning måste vara laglig, är inte endast en hänvisning till den nationella lagstiftningen. Kravet på laglighet anses även utgöra ett krav på att lagen skall vara tillräckligt förutsebar och reglerna tillräckligt precisa.²⁵⁷ De grunder för inskränkning som vanligen åberopas i förhållande till familjelivet är skydd för hälsa eller moral, samt skydd för andra personers fri- och rättigheter. De nationella domstolarna har stort utrymme för eget omdöme på detta område, men barnets bästa har kommit att bli en ledande princip som måste beaktas i förhållande till inskränkningar av artikel 8.²⁵⁸

Ett frihetsberövande som har skett i enlighet med artikel 5 i konventionen, kan inte i sig utgöra ett brott mot artikel 8, endast på grund av att den inskränker en persons privat- och familjeliv.²⁵⁹

Att tvångsvis omhänderta ett barn som placeras på en institution, eller i ett fosterhem utgör ett ingrepp i såväl barnets, som föräldrarnas rätt enligt artikel 8. Sverige har vid ett flertal tillfällen kommit upp till prövning i Europadomstolen i förhållande till denna reglering.²⁶⁰ I ett fall hade domstolen att pröva om den svenska lagstiftningen i LVU kunde anses uppfylla kravet på förutsebarhet och tillräckligt precisa regler. Den svenska regleringen ansågs i och för sig vara generellt formulerad och ge myndigheterna en stor egen bedömningsgrund för när vård skall beredas. Det ansågs dock finnas sådana rättssäkerhetsgarantier i det svenska

---

²⁵⁵ Europakonventionen, artikel 8(2).

²⁵⁶ Europakonventionen, artikel 18.

²⁵⁷ Olsson mot Sverige (nr. 1), ansökan nr. 10465/83, dom av den 24 mars 1988.

²⁵⁸ Kilkelly, Ursula: Children's rights; a European perspective, *Judicial Studies Institute Journal*, 2004, 68, s. 72

²⁵⁹ Danelius a.a. s. 373.

²⁶⁰ Danelius a.a. s. 384.

systemet, att inskränkningarna av rätten enligt artikel 8 var att anse som konventionsenliga.²⁶¹

I ett annat fall har Sverige kommit upp till prövning i Europadomstolen, då umgänget och kontakten per telefon och genom brev mellan det omhändertagna barnet och dennes moder hade blivit kraftigt begränsat under tiden för omhändertagandet. Åtgärderna ansågs i det fallet ha gått längre än vad som kunde vara försvarligt i enlighet med artikel 8(2).²⁶²

Det är sällan sakprövningen i enskilda fall har behandlats i Europadomstolen, då de nationella myndigheterna ofta anses ha de bästa förutsättningarna för att pröva sådana frågor. De kränkningar av artikel 8 som Europadomstolen har konstaterat, har främst berört förfarandet kring omhändertagandet, samt kontakterna mellan barnet och dess föräldrar under tiden för vården.²⁶³

---

²⁶¹ Olsson mot Sverige (nr. 1).

²⁶² Margareta och Roger Andersson mot Sverige, dom av den 20 januari 1992.

²⁶³ Mattsson, Titti: *Barnet och rättsprocessen: rättsäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård*, Juristförlaget i Lund, Lund, 2002, s. 137.

6 Analys

6.1 Förutsättningar för omhändertaganden av personer över 18 år enligt LVU

Det är en grundläggande princip inom socialtjänsten att de vårdinsatser som ges skall grundas på frivillighet. Vården måste vidare präglas av respekt för individens människovärde och integritet. Det är dock ostridigt att det under vissa förutsättningar kan bli nödvändigt att omhänderta en person utan dennes samtycke. Som har redogjorts för i detta arbete, bereder LVU möjlighet att omhänderta unga genom tvång, då förutsättningarna som anges i lagen är uppfyllda. LVU är i huvudsak inriktad på omhändertaganden av barn, men under de förutsättningar som ges enligt 3 § kan även unga som är mellan 18 och 20 år omhändertas emot sin vilja. Sådan vård får pågå fram till den unge fyller 21 år.

I 3 § LVU anges att vård skall beslutas om det föreligger en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas på grund av missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. Om samtycke för vård saknas och om sådan vård som kan ges enligt LVU är lämpligare än annan vård, skall vård beslutas.

Det är sålunda endast den unges beteende som kan läggas till grund för vård av personer som är över 18 år. Det finns inga undantag från åldersgränsen om 18 år som gäller för miljöfallen. För att tvångsvård av en person som är över 18 år skall bli aktuellt måste det således föreligga en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet, eller något annat socialt nedbrytande beteende. De grunder som kan föranleda vård tycks följaktligen vara vida. Vad som avses med de olika grunderna, och framför allt ”socialt nedbrytande beteende” är ej vidare definierat i lagtext. Förarbeten till lagtexten, samt

Högsta förvaltningsdomstolens praxis ger dock ytterligare vägledning till hur lagtexten skall tolkas.

I lagens förarbeten framkommer det att med missbruk av beroendeframkallande medel avses alkohol, narkotika och därmed jämställda tekniska preparat. Regelbundet bruk av sådana medel kan snabbt leda till påtaglig risk för skada av den unges hälsa eller utveckling. Som har framgått i detta arbete, kan dock omhändertaganden genom LVU aktualiseras redan vid utvecklingen mot ett beroende. Även enstaka bruk av tyngre preparat kan utgöra sådan påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas att 3 § LVU blir tillämplig. Regelbundet bruk, oavsett preparat, innebär ofta sådan risk. Detta är intressant att jämföra med de förutsättningar som krävs för att vård i enlighet med LVM skall bli tillämplig.

För tillämpning av LVM måste det föreligga ett fortgående missbruk av alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel. Med fortgående missbruk avses ett intensivt eller regelbundet missbruk. Det är följaktligen inte fråga om att tvångsomhänderta en person efter enstaka bruk, eller redan vid utvecklingen mot ett beroende, så som kan bli aktuellt i förhållande till LVU. Ingripanden med stöd av LVM sker ofta då det föreligger en fara för en persons liv och hälsa, då det finns risk att personen dör eller annars ådrar sig obotliga medicinska skador.

Personer mellan 18 och 20 år kan således omhändertas betydligt tidigare med stöd av LVU, än vad som annars hade kunnat ske enligt LVM. Det faktum att vuxna, myndiga, människor med stöd av LVM kan omhändertas på grund av ett missbruk kan te sig kontroversiellt. Argument som att varje vuxen människa själv borde få bestämma vad han eller hon gör med sitt liv kan föras fram i diskussionen. I jämförelse med LVU, handlar det då ändå om mycket allvarliga grunder, så som att personen ifråga ofta utsätter sitt liv för allvarlig risk. Att LVU möjliggör tvångsomhändertaganden av vuxna människor, på betydligt vidare grunder kan te sig än mer kontroversiellt. I

enlighet med LVU krävs det att det föreligger en påtaglig risk för att av den unges hälsa eller utveckling skadas. Det är således lägre ställda krav, än de rekvisit som återfinns i LVM. Den flexibilitet som möjliggörs för domstolen i sitt beslutsfattande måste ställas mot den minskade förutsebarhet ett sådant bredare begrepp medför.

Då de här omständigheterna studeras i förhållande till Europakonventionen, förstärks bilden av att LVU kan vara alltför bred i sin tillämplighet, då den även omfattar personer över fyllda 18 år.

Brottslig verksamhet som läggs till grund för ett tvångsomhändertagande enligt LVU får ej endast vara rena bagatellartade förseelser eller enstaka brott som ej är av allvarlig art. För att LVU skall bli tillämplig krävs att den brottsliga verksamheten ger uttryck för en så bristande anpassning till samhällslivet att det kan sägas föreligga ett vård- och behandlingsbehov som kan aktualisera ett omhändertagande. Som utgångspunkt skall unga hållas från kriminalvården och fängelsestraff så långt det är möjligt. För att en ung lagöverträdare mellan 18 och 21 år skall kunna dömas till fängelse krävs särskilda skäl.

Vård enligt LVU kan alltså även beslutas på grund av att den unge uppvisar ett annat socialt nedbrytande beteende. I förarbeten till LVU anges det som exempel på sådant beteende situationer då unga begår ett eller flera allvarliga brott, utan att det kan anses vara sådan brottslig verksamhet som annars avses i lagen. Prostitution omnämns även som sådant annat socialt nedbrytande beteende som kan läggas till grund för vård. Rekvisitet kan även användas för att få bort unga från en olämplig miljö som de vistas i, exempelvis om de befinner sig i en miljö där droger används. Det har angetts att de situationer då unga vistas i sådana miljöer annat än tillfälligt ofta anses utgöra en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling som kan läggas till grund för ett omhändertagande. Ett socialt nedbrytande beteende innebär att den unge beter sig på ett sätt som avviker från

samhällets grundläggande normer. Det är ett mycket flexibelt uttryck och kan sägas utvidga övriga grunder.

Begreppet har även kommit att utvidgas genom Högsta förvaltningsdomstolens praxis. Det genomgångna fallet RÅ 1984 ref. 2 ref. 31, handlade om en pojke över 18 år, som blev omhändertagen på grund av socialt nedbrytande beteende. Det framhövdes i domen att pojken hade isolerat sig och var mycket svårkontaktad. Pojken hade även begått stöld vid tre tillfällen. Hans beteende sades utgöra en sådan social missanpassning att den utgjorde sådan fara, eller risk, för hans hälsa eller utveckling att ett omhändertagande kunde motiveras. Det fanns ett behov av vård för att bryta pojkens isolering, vänja honom vid en regelbunden livsföring samt för att han skulle ges tillfälle att komplettera sin utbildning.

Även i rättsfallet RÅ 2000 ref. 33 kom Högsta förvaltningsdomstolen att ytterligare definiera innebörden av socialt nedbrytande beteende. Personen ifråga hade uppvisat ett aggressivt beteende, samt visst brottsligt handlande och hade påvisat en tydlig dragning till asociala och destruktiva miljöer, vilket ansågs utgöra sådant socialt nedbrytande beteende. Då målet kommit upp för prövning i Regeringsrätten hade den unge dessutom blivit dömd för olaga hot, samt brukat narkotika. Det framstod då som alldeles uppenbart att 3§ LVU var tillämplig.

Vidare har det genom RÅ 2010 ref. 24 framgått att sådant beteende som är att betrakta som symtom på ett psykiskt funktionshinder inte kan läggas till grund för ett omhändertagande i enlighet med LVU. Ett psykiskt funktionshinder kan inte i sig utgöra grund för ett tvångsomhändertagande enligt lagen, men det utgör inte heller ett hinder för lagens tillämpning.

För att LPT skall bli tillämplig krävs det att en person lider av en allvarlig psykisk störning. Genomgripande störningar såsom Aspergers syndrom eller ADHD torde inte utgöra sådan störning. Det kan sålunda i många fall bli svårt att avgöra vilka beteenden som kan anses vara ett symtom på ett

psykiskt funktionshinder, samt vilka andra beteenden som kan läggas till grund för LVU-vård. Ett problem som kan uppstå är att en del personer därför hamnar i en situation då ingen av lagarna är tillämplig. Då det inte är avsikten med LVU att omhänderta personer på denna grund, torde kompetensen inte heller finnas inom detta område för att behandla personerna i fråga. Tvånget i denna situation borde dock inte heller utökas. Hjälpen för berörda personer borde sättas in från annat håll.

6.2 LVU-vårdens utformning

Den vård som ges enligt LVU kan idag utföras i ett familjehem, ett HVB-hem, alternativt i ett särskilt HVB-hem enligt 12 § LVU. Ett syfte med familjehemmen är att de i så liten utsträckning som möjligt skall förändra den unges förhållanden. De insatser som kan ges i ett familjehem är dock ofta otillräckliga. Då mer omfattande behandlingsinsatser krävs, kan det bli aktuellt med institutionaliserat boende i form av ett HVB-hem.

Särskilt ingripande är de hem med särskild tillsyn, som regleras i 12 § LVU. Vid sådana hem är graden av kontroll hög och personalen har särskilda befogenheter att bland annat begränsa den omhändertagne personens rörelsefrihet, begränsa samt övervaka brevkontakt, telefonsamtal och besök. De vistelser som sker utanför hemmet är vidare på förhand tidsbestämda, och får ej överskrida fyra veckor. Det är viktigt att notera att hem med särskild tillsyn kan aktualiseras för vård som har beslutats med 3 § LVU som grund. Det är således på grund av en ungs eget beteende som denna vård kan ges, och vårdalternativet kan följaktligen användas för unga över 18 år.

6.3 Förutsättningar för frihetsberövanden enligt artikel 5 i Europakonventionen

Europakonventionen gäller som lag här i landet och andra lagar eller föreskrifter får ej meddelas i strid med de åtaganden som följer av konventionen. Europakonventionen är följaktligen ytterst viktig och har stor

påverkan på den nationella rätten. Om ett konventionsbrott konstateras i Europadomstolen kan lagstiftning krävas för att undanröja effekterna av brottet.

Artikel 5 i konventionen behandlar rätten till frihet och personlig säkerhet, och är mycket viktig för syftet av detta arbete. Av artikeln framgår under vilka kategorier ett frihetsberövande kan anses vara konventionsenligt, och den lista som presenteras är uttömmande.

För att artikeln skall bli tillämplig krävs det i första hand att ett frihetsberövande har skett. Det är många stater som är bundna av konventionen, och därmed är det många skilda rättssystem som skall förhålla sig till dess bestämmelser. Konventionen skall dock tolkas autonomt och vad som kan anses vara ett frihetsberövande i konventionens mening måste utläsas i ljuset av Europadomstolens praxis.

Vid intagning på en institution har det visats att den intagnes samtycke är av avgörande vikt för bedömningen av huruvida ett frihetsberövande skett. Detta är av stor vikt då LVU studeras i förhållande till konventionen. Europadomstolen har vid ett flertal tillfällen även konstaterat att det är viktigt att se till de specifika omständigheterna i varje mål vid bedömningen av huruvida artikeln är tillämplig. Vilken typ av restriktion som har gjorts, samt dess varaktighet och dess effekter måste beaktas. Domstolen har även i flera rättsfall hänvisat till den kontroll och övervakning den frihetsberövade personen har stått under.

Ett frihetsberövande kan vara rättfärdigat vid verkställigheten av ett frihetsstraff som grundar sig på en fällande dom av behörig domstol. Det är en allmän princip inom det svenska rättssystemet att unga lagöverträdare skall hållas ifrån fängelsestraff i så stor utsträckning som möjligt. Det krävs särskilda skäl för att en person mellan 18 och 21 år skall dömas till fängelse. De brott som har begåtts, då vård med stöd av LVU har aktualiserats i de studerade rättsfallen, har kunnat anses vara ett socialt nedbrytande beteende,

i kombination med omständigheter så som isolering, dragning till destruktiva miljöer och bruk av narkotika. Brotten hade inte varit av sådan art att de skulle falla inom tillämpningsområdet av artikel 5(1)(a).

De två kategorier av frihetsberövanden som särskilt har granskats är de som reglerar frihetsberövanden av dels underåriga, dels missbrukare och psykiskt sjuka personer.

Kategorin med frihetsberövanden av underåriga kan, i förhållande till svensk rätt, jämföras med regleringen i LVU. De omständigheter som har legat till grund för frihetsberövanden under denna kategori går i flera av Europadomstolens rättsfall att likna vid sådana omständigheter som kan läggas till grund för omhändertaganden i enlighet med LVU. Konventionstexten ger för handen att underåriga får berövas friheten för att undergå skyddsuppfostran. De bestämmelser som tidigare reglerade skyddsuppfostran har kommit att utvecklas och överföras till nu gällande LVU.

Då bulgarisk lagstiftning var föremål för prövning, ansågs exempelvis prostitution, skolkning, samt den omständigheten att personerna ifråga rymt hemifrån, utgöra sådant antisocialt beteende som kunde föranleda ett frihetsberövande. Liknande den svenska formuleringen om socialt nedbrytande beteende, fanns det i den nationella rätten ingen uttömmande lista över de omständigheter som kunde leda till omhändertaganden. Däremot fanns det en väl utvecklad nationell rättspraxis, vilket godtogs av domstolen som konventionsenligt.

Det föreskrivs i konventionen att frihetsberövanden för att undergå skyddsuppfostran gäller underåriga. Det är därför av yttersta vikt att veta vilka som kan anses falla inom denna kategori.

För att kunna tillämpa denna grund för att frihetsberöva en person tycks det finnas en 18-årsgräns. Då uttrycket har kommenterats av domstolen tycks

det faktum att den omhändertagna personen var under 18 år ha varit avgörande för att tillämpning av grunden skulle kunna ske.

Den andra grund för frihetsberövanden som särskilt har berörts i detta arbete gäller missbrukare av alkohol eller droger. Psykisk sjukdom kan även läggas till grund för frihetsberövande enligt bestämmelsen.

Endast den omständigheten att en person är påverkad av droger eller alkohol kvalificerar inte denne som missbrukare. Den som är påverkad måste anses utgöra allvarlig fara för sig själv eller för den allmänna ordningen för att ett ingripande skall kunna motiveras. En del fall i Europadomstolen har gällt tillfällig arrest på grund av missbruk. Sådana frihetsberövanden då personer har blivit intagna på institutioner för vård emot sin vilja kan dock även falla inom denna kategori. Exempelvis LVM-vård kan således hänföras till denna grund för ett frihetsberövande i konventionens mening.

6.4 Förenligheten mellan LVU och Europakonventionen

Ett tvångsomhändertagande som sker med stöd av LVU utgör en mycket ingripande åtgärd i den omhändertagne personens liv. Det innebär en kränkning av en människas självbestämmanderätt och integritet, samt en inskränkning av den personliga friheten. Möjligheterna att omhänderta en person med stöd av LVU har visat sig vara förhållandevis breda. Utöver brottslig verksamhet och missbruk, finns det utrymme att tolka särskilda beteenden hos unga som annat socialt nedbrytande beteende.

Sverige är alltså bundet att följa de åtaganden som följer av Europakonventionen. I konventionens femte artikel finns kategorier över tillåtna frihetsberövanden. Om ett frihetsberövande har skett i en konventionsstat och ingen av kategorierna kan anses tillämplig, kan ett brott mot konventionen ha skett, då listan i artikeln är uttömmande.

I artikel 5 anges att underåriga får frihetsberövas för att undergå skyddsuppfostran. Det är följaktligen denna grund för frihetsberövanden i konventionen som kan liknas vid LVU-vård i det svenska rättssystemet. Som har framgått tycks det dock finnas en åldersgräns inom konventionen, för att kunna tillämpa denna grund. Det framgår av konventionstexten att den kan tillämpas i förhållande till underåriga. Då domstolen har kommenterat detta villkor, tycks gränsen ha satts vid 18 år. Att personen ifråga var under 18 år presenterades som en förutsättning för tillämpning av artikel 5(1)(d), som inte torde gå att bortse från.

Att domstolen har uttalat en 18-årsgräns för tillämpning av just nämnda grund, kan betraktas som att en sådan autonom tolkning som eftersträvas av domstolen har gjorts. Tidigare har det i doktrin hänvisats till de nationella åldersgränserna, men domstolen tycks alltså ha upprättat en åldersgräns, som torde vara oberoende av de nationella reglerna.

Det har ändå spekulerats i huruvida en myndighetsålder över 18 år skulle kunna vara konventionsenlig i förhållande till artikel 5(1)(d). Svaret på den frågan är inte säkert. Sett till Sveriges nationella reglering är den som är yngre än just 18 år underårig. Huruvida det skulle vara konventionsenligt att som i Sverige låta, faktiskt myndiga personer, omfattas av lagstiftning som annars är tillämplig på underåriga, förefaller vara än mer osäkert.

Sett istället till den andra grund i konventionens artikel fem som har studerats, angående missbrukare av alkohol eller droger, rör det sig snarast om sådana omständigheter och situationer som aktualiseras genom tillämpning av LVM. Med missbruk i konventionens mening, menas inte endast sådana situationer då ett sjukligt beroende har konstaterats. Även sådana situationer då intag av alkohol eller droger leder till allvarlig fara för missbrukaren själv, eller andra, kan motivera ett frihetsberövande, om det finns en laglig grund för detsamma. I enlighet med LVM krävs det för ett ingripande att det föreligger ett fortgående, intensivt, regelbundet missbruk hos den berörda personen. Redan ett enstaka bruk av tyngre preparat kan

föranleda ett omhändertagande enligt LVU. Om allvarlig fara för personen själv, eller för andra, kan konstateras torde sådana omständigheter som kan grunda LVU-vård kunna omfattas även av denna grund i konventionen.

Det föreligger dock ett glapp mellan de omständigheter som kan läggas till grund för LVU-vård och de omständigheter som kan motivera annan vård. I LVU räcker det även att det föreligger en påtaglig risk för att hälsa eller utveckling skall skadas, medan kravet i exempelvis LVM är högre ställt.

Att en ung person som annat än tillfälligt vistas i en olämplig miljö där exempelvis droger används, ägnar sig åt prostitution eller redan vid enstaka bruk av ett tyngre preparat, eller i en utvecklingsfas mot ett beroende av exempelvis alkohol, kan bli omhändertagen, skulle kunna motiveras under punkten d i artikel 5 i Europakonventionen. Europadomstolen har i förhållande till den grunden prövat liknande omständigheter och godtagit desamma. Denna grund verkar dock endast motivera frihetsberövanden av personer under 18 år.

Somliga av de tillfällen personer över 18 år bereds vård enligt LVU hade kunnat fångas upp av annan lagstiftning. De omständigheter som just nämnts, hade dock inte motiverat vård enligt andra lagar, så som LVM. Inte heller hade personen kunnat dömas till fängelse. Omständigheter som möjliggör LVU-vård idag, går alltså inte att motivera under någon annan grund för frihetsberövanden i Europakonventionen, än just artikel 5(1)(d). Att på sådana grunder omhänderta personer som har fyllt 18 år ter sig därför mycket problematiskt, i förhållande till Europakonventionens bestämmelser.

Sverige och lagstiftningen i LVU har tagits upp inför Europadomstolen vid ett flertal tillfällen. De frågor som har aktualiserats har då berört artikel 8, angående rätten till skydd för privat- och familjeliv. I de fall domstolen har haft anledning att konstatera kränkningar av konventionen i förhållande till artikel 8, har det främst gällt förfarandet kring omhändertagandet, samt frågor kring kontakten mellan det omhändertagna barnet och föräldrarna

under vårdtiden. Domstolen har haft tillfälle att pröva huruvida LVU uppfyller kravet på förutsebarhet och tillräckligt precisa regler. Europadomstolen fann då att det inte förelåg något konventionsbrott. Huruvida domstolen skulle komma till samma slutsats i det fall LVU skulle granskas i förhållande till konventionsartikel 5, gällande möjligheterna att tvångsvis omhänderta unga över 18 år med stöd av grunderna i 3 §, finns det dock anledning att ställa sig mer tveksam till.

Om LVU skulle anses utgöra ett konventionsbrott blir en konsekvens att individer i åldrarna mellan 18 och 21 som idag kan omhändertas i vissa situationer som stipuleras ovan enligt LVU, inte kan frihetsberövas eller att de i större omfattning måste dömas till fängelse, annan påföljd, eller till vård enligt exempelvis LVM. Ett sådant konventionsbrott skulle kräva ändring av LVU, samt eventuella anpassningar av övriga lagar.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Offentligt tryck

Lagtext

SFS 1885:27 Lag angående lösdrivares behandling

SFS1924:361 Lagen om samhällets barnavård

SFS 1949:381 Föräldrabalk

SFS 1962:700 Brottsbalk

SFS 1971:291 Förvaltningsprocesslag

SFS 1974:152 Kungörelse om beslutad ny regeringsform

SFS 1980:621 Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga

SFS 1988:870 Lag om vård av missbrukare i vissa fall

SFS 1990:52 Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga

SFS 1991:128 Lag om psykiatrisk tvångsvård

SFS 1994:1219 Lag om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

SFS 2001:453 Socialtjänstlag

SFS 2001:937 Socialtjänstförordning

Betänkanden

Socialutskottets betänkande 1989/90:SoU15 *Vård i vissa fall av barn och ungdomar*

Propositioner

Proposition 1979/80:1 *Om socialtjänsten*

Proposition 1981/82:8 *Om lag om vård av missbrukare i vissa fall m.m.*

Proposition 1989/90:28 *Vård i vissa fall av barn och ungdomar*

Proposition 1990/91:58 *Om psykiatrisk tvångsvård m.m.*

Proposition 2002/03:53 *Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.*

Proposition 2006/07:129 *Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m.*

Proposition 2012/13:10 *Stärkt stöd och skydd för barn och unga*

Statens offentliga utredningar

SOU 1997:116 *Barnets bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter förverkligas i Sverige*

SOU 1998:32 *Rättsäkerhet, vårdbehov och samhällsskydd vid psykiatrisk tvångsvård*

SOU 2011:9 *Barnen som samhället svek – åtgärder med anledning av övergrepp och allvarliga försummelse i samhällsvården*

SOU 2014:3 *Boende utanför det egna hemmet – placeringsformer för barn och unga*

Socialstyrelsens föfattningssamling

SOSFS 2003:20 *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om hem för vård eller boende*

SOSFS 2012:11 *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende*

Internationella instrument

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter

Wienkonventionen om traktaträtten

Resolution (72) 29 on the lowering of the age of full legal capacity. Adopted by the Committee of Ministers on 19 September 1972

Elektroniska källor

Socialstyrelsen: Barn och unga – insatser år 2013. Vissa insatser enligt socialtjänstlagen (SoL) och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)

<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19485/2014-9-1.pdf>

Hämtat: 26 september 2014

http://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_5_ENG.pdf

Hämtat: 28 november 2014

<http://sim.law.uu.nl/sim/caselaw/Hof.nsf/e4ca7ef017f8c045c1256849004787f5/8c4a91b5d89b7858c125794f00526551?OpenDocument>

Hämtat: 20 november 2014

Övriga källor

Nationalencyklopedin

Litteratur och artiklar

Borgeke, Martin: *Att bestämma påföljd för brott*, 2:1 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2012

Danielius, Hans: *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, 4 uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012

Eneroth, Elisabeth: *Unga på hem för vård eller boende: om rättssäkerhet, legitimitet och tillit vid beslut om ungas vård*, Jure förlag, Stockholm, 2014

Fahlberg, Gunnar: *Socialtjänstlagarna*, 13:2 uppl., Liber, Malmö, 2012

Gardiner, Richard K: *Treaty Interpretation*, Oxford University Press, New York, 2008

Grabenwarter, Christoph: *European Convention on Human Rights: Commentary*, Beck, München, 2014

Grönwall, Lars och Holgersson, Leif: *Psykiatrin, tvånget och lagen: en lagkommentar i historisk belysning*, 5 uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2014

Harris, D.J., O'Boyle, M., Bates, E.P. och Buckley, C.M.: *Law of the European Convention on Human Rights*, 2 uppl., Oxford University Press, Oxford, 2009

Kilkelly, Ursula: *The Child and the European Convention on Human Rights*, Ashgate Publishing, Aldershot, 1999

Kilkelly, Ursula: Children's rights; a European perspective, *Judicial Studies Institute Journal*, 2004

Lundgren, Lars, Sunesson, Per-Anders och Thuvned, Anders: *Nya sociallagarna: med kommentarer, i lydelsen den 1 januari 2014*, 27:1 uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2014

Mattsson, Titti: *Barnet och rättsprocessen: rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård*, Juristförlaget i Lund, Lund, 2002

Nilsson, Mattias och Lundberg, Jenny: *Europarätten: en introduktion till EU-rätten och Europakonventionen*, 4 uppl., Jure förlag, Stockholm

Ovey, Clare och White, Robin C.A.: *European Convention on Human Rights*, 3 uppl., Oxford University Press, Oxford, 2002

Singer, Anna: *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, 6 uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012

Svensson, Gustav: *Högsta förvaltningsdomstolen och tvångsvården: om betydelsen i rättssäkerhetskänseende av domstolens domar angående LVU och LVM*, 1 uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012

Svensson, Gustav: ”Tvång i socialtjänsten. Förutsättningarna för tvångsvård i barn- och missbruksärenden”, i Busch, Hillevi (red) *Tvångsvård i ett juridiskt perspektiv*, Statens institutionsstyrelse, SiS, 2014

Westerhäll, Lotta: *Den svenska socialrätten*, Norstedt, Stockholm, 1990

White, Robin C.A. och Ovey, Clare: *The European Convention on Human Rights*, 5 uppl., Oxford University Press, Oxford, 2010

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 2005 s. 462

Högsta förvaltningsdomstolen

RÅ 1984 ref. 2, ref. 31

RÅ 1997 ref. 65

RÅ 2000 ref. 33

RÅ 2001 ref. 56

RÅ 2010 ref. 24

Europadomstolen

De Wilde, Ooms och Versyp mot Belgien, ansökan nr. 2832/66; 2835/66; 2899/66, dom av den 18 juni 1971

Engels m.fl. mot Nederländerna, ansökan nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, dom av den 8 juni 1976

Handyside mot Förenade kungariket, ansökan nr. 5493/72, dom av den 7 december 1976

X mot Schweiz, ansökan nr. 8500/79, beslut om sakbehandling av ansökan den 14 december 1979

Dudgeon mot Förenade kungariket, ansökan nr. 7525/76, dom av den 22 oktober 1981

Ashingdane mot Förenade kungariket, ansökan nr. 8225/78, dom av den 28 maj 1985

Olsson mot Sverige (nr. 1), ansökan nr. 10465/83, dom av den 24 mars 1988

Nielsen mot Danmark, ansökan nr. 10929/84, dom av den 28 november 1988

Margareta och Roger Andersson mot Sverige, dom av den 20 januari 1992

Smith och Grady mot Förenade kungariket, ansökan nr. 33985/96; 33986/96, dom av den september 1999

Witold Litwa mot Polen, ansökan nr. 26629/5, dom av den 4 april 2000

Koniarska mot Förenade kungariket, ansökan nr. 33670/96, dom av den 12 oktober 2000

H.M. mot Schweiz, ansökan nr. 39187/98, dom av den 26 februari 2002

Hilda Hafsteinsdóttir mot Island, ansökan nr. 40905/98, dom av den 8 juni 2004

H.L. mot Förenade kungariket, ansökan nr. 45508/99, dom av den 5 oktober 2004

Enhorn mot Sverige, ansökan nr. 56529/00, dom av den 25 januari 2005

Storck mot Tyskland, ansökan nr. 61603/00, dom av den 16 juni 2005

Dickson mot Förenade kungariket, ansökan nr. 44362/04, dom av den 4 december 2007

Giorgi Nikolaishvili mot Georgien, ansökan nr. 37048/04, dom av den 13 januari 2009

A. m.fl. mot Bulgarien, ansökan nr. 51776/08, dom av den 29 november 2011

Stanev mot Bulgarien, ansökan nr. 36760/06, dom av den 17 januari 2012